

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

OMA Bilten

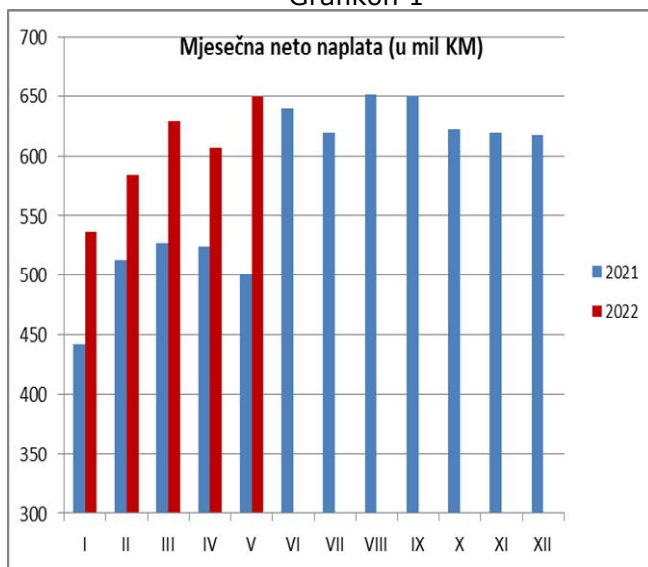

Broj
Број
Number **205/206**

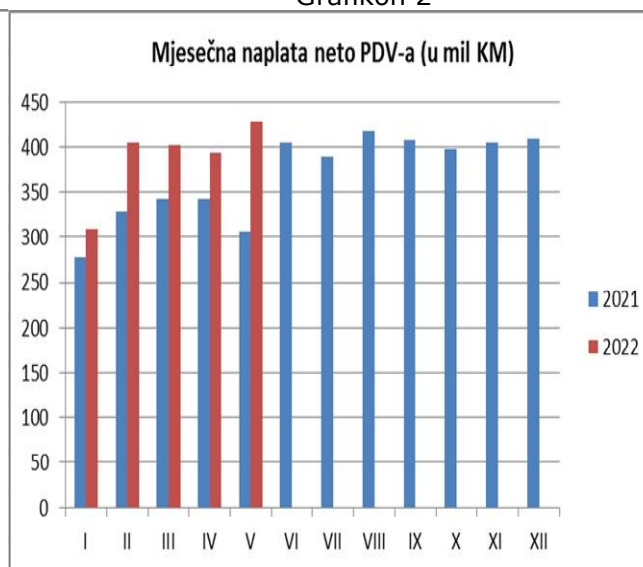
U fokusu

Prema preliminarnom izvještaju UNO o gotovinskom toku na JR u svibnju 2022. neto naplata neizravnih poreza je bila veća za 158,6 mil KM u odnosu na isti mjesec 2021., što predstavlja rast od 31,7%. U razdoblju siječanj-svibanj 2022 suficit neto naplate neizravnih poreza je iznosio 515,4 mil KM, što predstavlja rast od 20,6%. Značajan faktor visokog rasta naplate je osnovica za usporedbe iz 2021 (Grafikoni 1 i 2, "2021"). Zbog restriktivnih anti-covid mjera u prvih pet mjeseci 2021.godine naplata neizravnih poreza je bila značajno niža nego u ostalom dijelu godine, tako da se zbog rasta statističke osnovice mogu u narednim mjesecima očekivati niže mjesečne stope rasta naplate neizravnih poreza.

Grafikon 1

Grafikon 2

U biltenu je dana analiza potrošnje derivata nafte u BiH, koja je urađena prije izbijanja rata u Ukrajini, na osnovu tada dostupnih podataka do konca 2021. godine. Na osnovu regresionog modela procijenjena je cjenovna elastičnost potražnje dizel goriva i benzina na tržištu BiH. Treba spomenuti da je u razdoblju nakon izvršene analize, a prije njenog publiciranja, došlo do ogromnog skoka cijena nafte na svjetskom tržištu, a time i cijena derivata nafte u BiH. Stoga napominjemo da će analiza biti dopunjena u nekom od narednih brojeva biltena, nakon što budu dostupni podaci o potrošnji derivata nafte u BiH i o kretanju nacionalnih računa u turbulentnoj, 2022. godini.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Porezi na derivate nafte u BiH u svjetlu teorije i prakse oporezivanja	2
Potrošnja derivata nafte u 2021. godini sa osvrtom na kretanje cijena i procjene cjenovne elastičnosti potražnje	14
Analiza naplate prihoda od trošarina na pivo	24
Analiza naplate prihoda od trošarina na bezalkoholna pića	37

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Porezi na derivate nafte u BiH u svjetlu teorije i prakse oporezivanja

(Autor: dr Dinka Antić)

Rast cijena nafte na svjetskom tržištu, uzrokovan političkim krizama i zaoštavanjem odnosa između svjetskih sila, doveo je do snažnog rasta cijena derivata nafte u Bosni i Hercegovini, te, posljedično i cijena ostalih dobara i usluga, u čijoj cijeni koštanja trošak energenata ima veći ili manji udio. Rast inflacije i neizvjesnost u pogledu smirivanja političkih kriza ponukao je poslovnu zajednicu, stručnu i akademsku javnost da predlažu rješenja za ublažavanje negativnih efekata rasta cijena derivata nafte na ekonomiju BiH i standard njenih građana. Neke od inicijativa potenciraju da je namjena trošarina na derivate nafte „nejasna“, odnosno da se koriste nenamjenski, za financiranje proračunskih rashoda, umjesto za financiranje izgradnje cestovne mreže. Druge, pak, podrazumijevaju privremeno ukidanje trošarina na derivate nafte, uz potporu uvođenja diferenciranih stopa PDV-a. U svakom slučaju, da bi se ponudio kvalitetan prijedlog potrebno je dubinski poznavati teoriju oporezivanja, taksonomiju namjenskih poreza, pojavu i ulogu trošarina na derivate nafte u suvremenim poreznim sustavima.

OPOREZIVANJE DERIVATA NAFTE U BIH

Prihodi od trošarina na derivate nafte u BiH su bili prihod proračuna svih razina vlasti, kako prije reforme neizravnih poreza, tako i nakon osnutka Uprave za neizravno oporezivanje („UNO“).

Tekuća politika oporezivanja derivata nafte u BiH podrazumijeva naplatu sljedećih poreza (Tabela 1):

Tabela 1: Porezi na derivate nafte u BiH

Vrsta poreza	Vrsta derivata nafte (l)		
	Dizel	Bezolovni benzin	Lož-ulje
trošarina	0,30 KM	0,35 KM	0,30 KM
putarina (proračunska)	0,15 KM	0,15 KM	-
putarina (namjenska)	0,25 KM	0,25 KM	-
PDV	17%	17%	17%

Izvor: Zakon o trošarinama u BiH ("Službeni glasnik BiH br. 49/09, 49/14, 60/14 i 91/17)

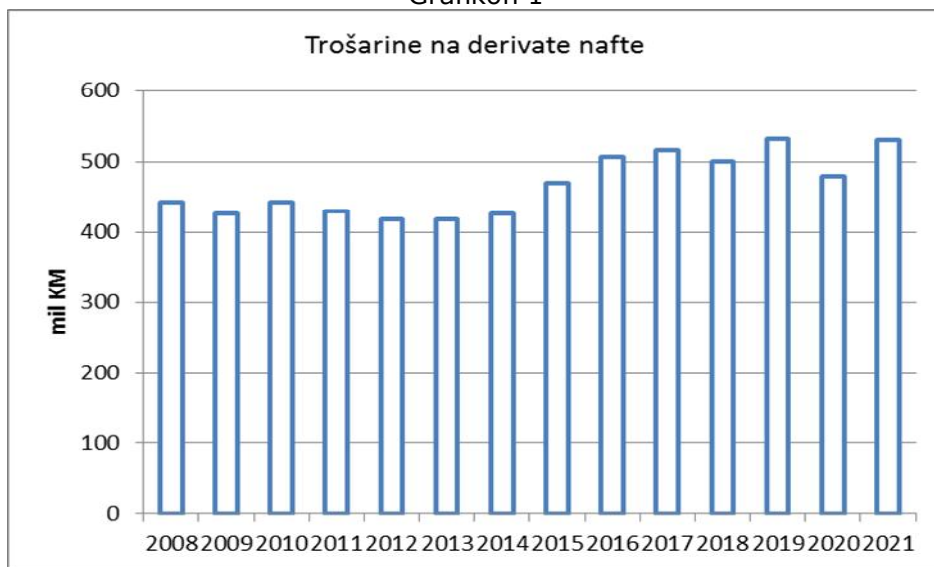
Premda koncept raspodjele neizravnih poreza u BiH podrazumijeva naplatu na razini BiH i dnevne transfere¹ neizravnih poreza sa jedinstvenog računa UNO prema proračunima entiteta i Brčko Distrikta, može se reći da su proračunski prihodi PDV, trošarine i putarina od 0,15 KM/l. Trošarine na derivate nafte (vid. Grafikon 1) i dio putarine za proračune se raspodjeljuju na entitete i Distrikt Brčko zajedno sa PDV-om, ostalim trošarinama², carinima i ostalim neizravnim porezima³.

¹ Koncept podrazumijeva da se analitički porezna struktura neizravnih poreza može sagledati samo iz izvještaja UNO, dok se isti u izvještajima entiteta i Distrikta Brčko prepoznaju samo po sintetičkoj liniji „neizravni porezi“. Obratno je kod izravnih poreza i socijalnih doprinosa koji su u isključivoj nadležnosti entiteta i Distrikta. Da bi se sagledala analitička struktura izravnih poreza u BiH potrebno je objediniti analitičke porezne strukture entiteta i Brčko Distrikta.

² Trošarinama na duhanske prerađevine, kavu, pivo, vino, alkohol, alkoholna i bezalkoholna pića.

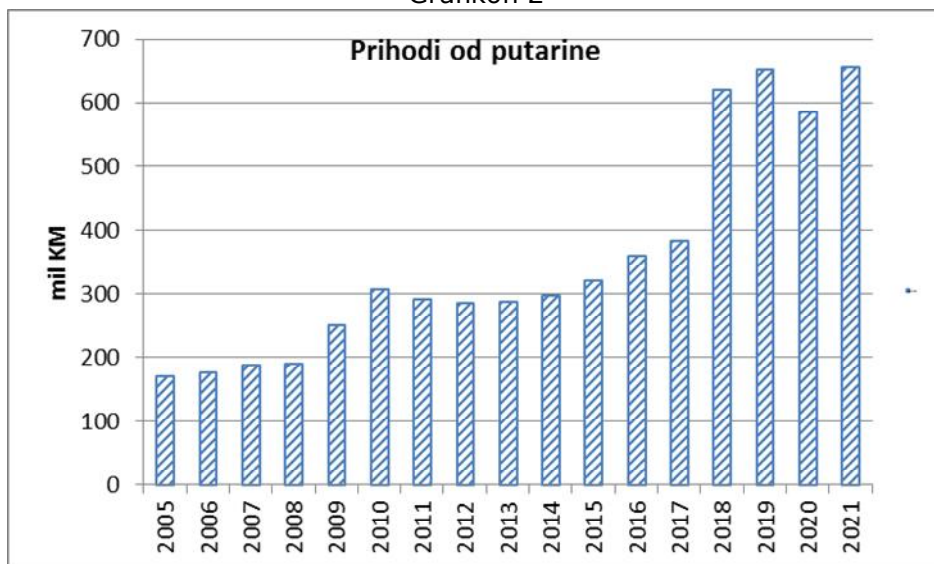
³ Proračunska putarina i trošarina na derivate nafte se raspoređuju na entitete i Brčko Distrikt zajedno sa ostalim neizravnim porezima prema koeficijentima raspodjele, koji se za entitete izračunavaju na osnovu udjela krajnje potrošnje iz prijava PDV-a, dok Brčko Distrikt, odlukom Visokog predstavnika od 1.6.2007. ima koeficijent udjela 3,55.

Grafikon 1

Izvan tog koncepta raspodjele je namjenska putarina. Od 1.7.2009. do 31.1.2018. namjenska putarina za autoceste je iznosila 0,10 KM/l. S obzirom na strukturu putarine do 31.1.2018. 40% prihoda od putarine je bilo namjenski prihod, a 60% je doznačeno za financiranje proračuna. Povećanjem stope namjenske putarine od 1.2.2018. udio namjenskih prihoda u ukupno naplaćenoj putarini je povećan na 62,5%. Iako pregled godišnje naplate putarine ukazuje na visoke nominalne iznose prihoda uvijek treba imati u vidu omjer proračunske i namjenske putarine, te činjenicu da se putarina raspoređuje⁴ na entitete i Brčko Distrikt (vid. Grafikon 2), što u konačnici ne daje visoke mjesečne transfere.

Grafikon 2

Polazeći od polemika u javnosti i inicijativa za izmjenama politike oporezivanja derivata nafte u BiH u narednim poglavljima biće analizirane karakteristike politike u svjetlu teorije oporezivanja i prakse suvremenih poreznih sustava.

⁴ Privremena metodologija raspodjele namjenskih prihoda od putarine, prema odluci Upravnog odbora Uprave za neizravno oporezivanje, podrazumijeva sljedeće: nakon izdvajanja 10% za poravnjanja nakon usvajanja konačne metodologije, od preostalih 90% Federaciji BiH pripada 59%, Republici Srpskoj 39%, a Brčko Distriktu 2% prihoda od putarine.

NAMJENSKI KARAKTER PUTARINE I EFEKTI NAPLATE

Za analizu namjenskog karaktera putarine koja se u BiH ubire na derivate nafte poput dizela i benzina značajna je podjela poreza na opće i namjenske. Podjela na opće (ili nedestimirane) i namjenske (ili destimirane) poreze temelji se na kriteriju namjene prihoda od poreza. Ukoliko su prihodi od poreza unaprijed namijenjeni za financiranje određene vrste rashoda takvi porezi nazivaju su *namjenskim* porezima, a ukoliko namjena poreza nije unaprijed poznata takvi porezi se ubrajaju u *opće* poreze. Nedestimiranost poreza kao javnih prihoda predstavlja značajnu karakteristiku poreza i ono što ih čini jedinstvenima u odnosu na ostale javne prihode. Osnovne karakteristike poreza su derivativnost, prisilnost, odsustvo neposredne protunaknade, te da služe za financiranje javnih potreba. Radi se o tzv. neafektaciji poreza (Jelčić i dr., 2008), odnosno o njihovom nenamjenskom karakteru. U suvremenim poreznim sustavima najveći dio poreznih prihoda koji se ubiru nemaju namjenski karakter, što znači da nisu predestimirani za određenu namjenu prilikom samog uvođenja u porezni sustav. Nedestimiranost poreza je sukladna sa karakteristikom poreza da služe za financiranje javnih potreba, jer bi, s obzirom na širok dijapazon javnih potreba, vezivanje naplate poreza za određene namjene dovelo do ugrožavanja financiranja potreba kod kojih nije moguće osigurati izravan izvor financiranja, a koje imaju obilježja općeg značaja, kao što su obrana, javni red, pravosuđe, socijalne, obrazovne, kulturne, sportske potrebe, ekonomske intervencije i dr.

Uvođenje namjene poreza najčešće je inicirano iz političkih (predizbornih), ekonomskih ili socijalnih razloga. Moguće je i da vremensko trajanje ubiranja namjenskih poreza bude ograničeno, dok traje potreba za financiranjem određenih izdataka ili infrastrukturnih radova (npr. izgradnje autocesta). Kod namjenskih poreza primjenjuje se princip porezne afektacije, odnosno povezanosti određenih prihoda sa određenim rashodima proračuna. Prema definiciji MMF-a (IMF, 2007) namjenski porezi (engl. *appropriated tax, earmarked tax*) su porezi koji se prikupljaju za određene programe izdataka, često putem izvanproračunskih fondova, da bi se potom putem namjenskih (bezuvjetnih ili uvjetovanih) transfera dostavili korisnicima (agencijama, institucijama, pojedincima, poduzećima). Suprotno tome, opći porezi se prikupljaju u jedan fond (engl. *pool*) iz kojeg se vrši financiranje vlada prema određenoj formuli alokacije. U stručnoj literaturi namjenski porezi se nazivaju i „hipotekarnim“ (ili založenim) porezima (engl. *hypothecated tax*)⁵, a definiraju se kao prihodi od određenih poreza za posebne svrhe. Izraz „založen“ je sasvim adekvatan suštini namjenskih poreza, budući da su prihodi od tih poreza *de facto* rezervirani samo za određene svrhe.

Prema IBFD (2005) namjenski porezi se „... upotrebljavaju u javnim financijama u kontekstu prikupljanja prihoda iz određenih izvora i dodjeljivanja određenim javnim izdacima. Hipotekarni porezi su porezi koji se koriste za određene svrhe kao što su porezi na platni popis koji se koriste za financiranje socijalnih shema osiguranja, porezi na motorna vozila (prihodi od ovih poreza se koriste za održavanje putova) i različiti oblici mjera protiv zagađenja (tj. porezi na energiju). Iako su hipotekarni porezi povezani sa naknadama⁶ (u pitanju su naknade za izvršene usluge kao neporezni prihodi, prim. autora) oni nisu identični; tj. niti su sve naknade namijenjene za određene izdatke, niti svi hipotekarni/založeni porezi odražavaju vezu između koristi koja se njima osigurava i izdataka...“.

Taksonomija namjenskih poreza

Za analizu namjenskih poreza relevantan je odnos sa izdacima koji se njima financiraju. Bird (2005) je definirao tri aspekta tog odnosa:

- stupanj specifičnosti izdataka (tj. da li su u pitanju posebne vrste rashoda, programi, projekti ili se porezi koriste za financiranje svih rashoda);
- jačina veze između namjenskog poreza i izdataka;

⁵ Izraz „*hypothecation*“ na engleskom predstavlja kovanicu koja se sastoji od dvije riječi „*hypothetical dedication*“

⁶ engl. *user charges*

- postojanje koristi za obveznika koji plaća porez.

Na temelju tri aspekta odnosa Bird je razvio osam tipova namjenskih poreza, koje je potom grupirao u „dobre“, „loše“ i „irelevantne“.

Tabela 2: Varijacije namjenskih poreza

Tip	Specifičan izdatak?	Jačina veze	Korist za obveznika poreza	Primjer poreza
A	Da	Čvrsta	Da	Porez za javna poduzeća
B	Da	Labava	Da	Porez na gorivo i financiranje putova
C	Ne	Čvrsta	Da	Socijalni doprinosi
D	Ne	Labava	Da	Porezi na cigarete i financiranje zdravstva
E	Da	Čvrsta	Ne	Ekološki porezi i programi za zdrav i čist životni okoliš
F	Da	Labava	Ne	Porezi na plaće i financiranje zdravstva
G	Ne	Čvrsta	Ne	Podjela prihoda lokalnim zajednicama
H	Ne	Labava	Ne	Porez na igre na sreću i financiranje zdravstva

Izvor: Bird, R.M., Jun, J. (2005). "Earmarking in Theory and Korean Practice". Asian Excise Tax Conference. Singapore, March 2-4, 2005, ITP Paper 0513, June 2005, p.p. 3 -18.

S obzirom na ekonomske implikacije namjenskih poreza Bird je kod definiranja namjenskih poreza ukazao na dva pristupa:

- suštinski pristup
- simbolični pristup.

Suštinski pristup podrazumijeva da je namjenski porez jedini ili dominantni izvor prihoda za korisnika, što implicira postojanje izravne i čvrste veze između poreza i izdataka (tipovi „A“, „C“, „E“ i „G“). U ovoj skupini u „dobre“ namjenske poreze ulaze tipovi „A“ i „C“ zbog evidentne koristi za krajnje potrošače, a u „loše“ tipovi „E“ i „G“ zbog mogućnosti da se prihodi usmjeravaju na temelju političkih ciljeva. Simbolični pristup podrazumijeva situacije kada namjenski porezi, budući da predstavljaju samo jedan od izvora za financiranje određenih izdataka ili rashoda u cijelosti, ne mogu značajno utjecati na ukupno izdvajanje za izdatke zbog kojih su namjenski porezi i uvedeni. Zbog nepostojanja veze između poreza i izdataka ovi porezi (tipovi „B“, „D“, „F“ i „H“) postaju ekonomski irelevantni.

Efekti namjenskih poreza

U demokratskim sustavima nastoji se da porezni prihodi, kao davanja građana i kompanija, budu namijenjeni za zadovoljenje javnog interesa. Porezni obveznici mogu na neizravan način, putem javnih rasprava o proračunu ili izborom svojih političkih predstavnika u parlamente koji izglasavaju proračune, da utječu na namjene trošenja prikupljenih poreznih prihoda. Sprovođenje aktivnosti u javnom interesu, pogotovo onih u smislu potrošnje javnog novca (poreza) mora se vršiti prema suvremenim načelima javnih financija - javnosti, odgovornosti, transparentnosti, ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti, a podložno je nadzoru i zaštiti demokratskih institucija (parlamenti), neovisnih javnih monitora (revizija) i civilnog društva. Ekonomski teoretičari nemaju jedinstven stav u vezi sa efektima namjenskih poreza. Zagovornici uvođenja namjenskih poreza ističu da je njihova osnovna kvaliteta postojanje veze između poreza i koristi koju od proizvodi za obveznika ili krajnjeg potrošača, koja se ne može naći kod klasičnog oporezivanja. Druga karakteristika je postojanje veze između namjenskog poreza i izdataka, ne samo u pogledu usmjeravanja prikupljenih prihoda. Za razliku od upravljanja приходima i rashodima proračuna, gdje se odluke o porezima i odluke o izdacima donose od strane različitih aktera i gdje građani često nemaju uvid u

stvarne troškove izdataka, programa i projekata, kod namjenskih poreza odlučivanje o izdvajanju poreza je povezano sa odlučivanjem o potrošnji prikupljenih prihoda, pogotovo kada izdvajanje poreza određuje visinu ulaganja u određene izdatke. Čvrsta veza u procesu odlučivanja o namjenskim porezima i izdacima, pogotovo ako je utemeljena na zakonu, proizvodi pozitivne efekte na efikasnost alokacije javnih sredstava u slučaju slabe fiskalne discipline vlade. Ograničavanje potrošnje određenih prihoda samo na određene izdatke i programe, ukoliko su oni adekvatno odabrani, može ubrzati određene reforme u zemlji, ulaganja u infrastrukturu i sl. i istodobno spriječiti prelijevanje namjenski izdvojenih sredstava u javnu potrošnju. S druge strane, u slučaju nepostojanja adekvatnih programa koji bi se financirali iz namjenskih poreza, koji bi mogli donijeti veći stupanj zadovoljenja potreba građana i veću zaposlenost, povećano porezno opterećenje postaje ekonomski neracionalno, neefikasno i štetno po ekonomski rast zemlje.

Protivnici namjenskih poreza smatraju da ograničavanje ovlasti vlada u odlučivanju o visini i strukturi izdataka vodi proračunskoj rigidnosti. Vlada postaje nefleksibilna, jer nije u stanju da:

- brzo reagira na nepovoljne tekuće ekonomske trendove izmjenom strukture rashoda;
- adekvatno odgovori na izmjene prioriteta u zadovoljavanju potreba građana;
- sprovede određene institucionalne i strukturalne reforme i programe koji zahtijevaju izmjene u alokaciji resursa.

Pored toga, namjenski porezi povećavaju rizik moralnog hazarda. Sigurno i stabilno financiranje može oslabiti financijsku disciplinu i fiskalnu odgovornost korisnika prihoda od namjenskih poreza, te dovesti do neracionalnog trošenja javnih resursa.

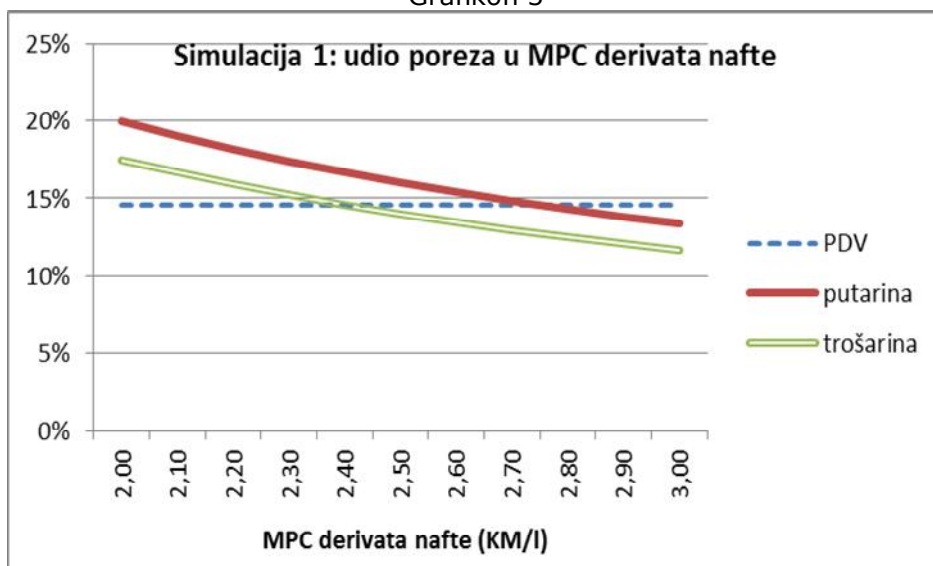
Ako sve gore navedeno primijenimo na oporezivanje energenata u BiH možemo zaključiti da je putarina iz cijene naftnih derivata (od 1.2.2018. 0,25 KM/l) *de facto* namjenski hipotekarni porez, koji služi kao garancija međunarodnim financijskim institucijama koje financiraju izgradnju autocesta da će krediti biti vraćeni. Za analizu uloge i efekata namjenske putarine u poreznom sustavu BiH upravo je od značaja stajalište da se radi o ekonomski irelevantnom porezu (tip "B"), jer je razina ubranih prihoda nedostatna za financiranje izdatka za koji je porez namijenjen (mreža autocesta). Prilikom analize efekata korištenja prihoda od putarine treba imati u vidu da se radi o financiranju kapitalnih investicija velike vrijednosti. S druge strane, kočnica akumuliranju velikog iznosa financijskih sredstava jeste sporost mobilizacije prihoda od putarina, pogotovo u razdoblju 2010-2017, kada je prosječna mjesečna naplata iznosila oko 8 mil KM prije raspodjele entitetima. Za ugovaranje velikih i složenih infrastrukturnih projekata i za njihovu implementaciju potrebno je brzo mobilizirati velika financijska sredstva, što ne bi bilo moguće ukoliko bi se takvi rashodi financirali samo iz tekućih poreznih prihoda (tj. putarine). Isto tako, često se zanemaruje financiranje izdataka za održavanje već izgrađenih dionica autocesta i magistralnih cesta, kao i putne infrastrukture (mostova, nadvožnjaka, podvožnjaka, tunela). Protekom vremena, troškovi održavanja dodatno opterećuju kapitalne izdatke, ali i operativne proračune, ukoliko zahtijevaju zapošljavanje novog osoblja i dodatne materijalne izdatke. U BiH, za efikasnost korištenja namjenskih prihoda od putarine dodatni problem predstavlja složen i fragmentiran sustav agencija koje se financiraju iz putarine (entitetske, županijske), a potom unutar entiteta podjele agencija prema vrsti cesta (za autoceste, za ostale ceste), što dovodi do gubitka sinergetskog efekta i razvodnjavanja ukupnog očekivanog efekta ubiranja putarine.

STRUKTURA POREZA NA DERIVATE NAFTE I INFLACIJA

Za analizu trošarinske politike u području oporezivanja derivata nafte značajna je podjela poreza prema načinu iskazivanja osnovice na *ad valorem* i specifične poreze. Kod *ad valorem* poreza osnovica se iskazuje u novčanim jedinicama, a porezna obaveza utvrđuje se kao postotak. S druge strane, kod specifičnih poreza porezna osnovica se iskazuje u mjernim jedinicama (u kilogramima, komadima, litrima, stepenu alkohola i sl.), a porezna stopa je u stvari apsolutni iznos (novčani iznos) po jedinici mjere. Prednost specifičnih poreza jeste stabilnost naplate, čak i u vrijeme recesije i opadanja ekonomske aktivnosti i dohotka. Međutim, veliki nedostatak jeste gubljenje realne vrijednosti poreza usljed inflacije ili devalvacije valute. To nije slučaj kod *ad valorem* poreza, koji zbog rasta osnovice zbog revalorizacije ili indeksacije prate rast inflacije.

Politika oporezivanja derivata nafte u BiH podrazumijeva obje vrste poreza. Kao *ad valorem* porez ubire se PDV na maloprodajnu cijenu u koju su uključeni svi porezi (MPC), dok su trošarine na derivate nafte i obje putarine (proračunska i namjenska) specifični porezi. U vrijeme rasta cijena derivata nafte zbog *ad valorem* karaktera PDV-a udio naplaćenog PDV-a u odnosu na maloprodajnu cijenu ostaje konstantan (Grafikon 3). Međutim, zbog nominalne stope trošarine i putarine na derivate nafte rastom maloprodajnih cijena njihov udio se smanjuje (Grafikon 3).

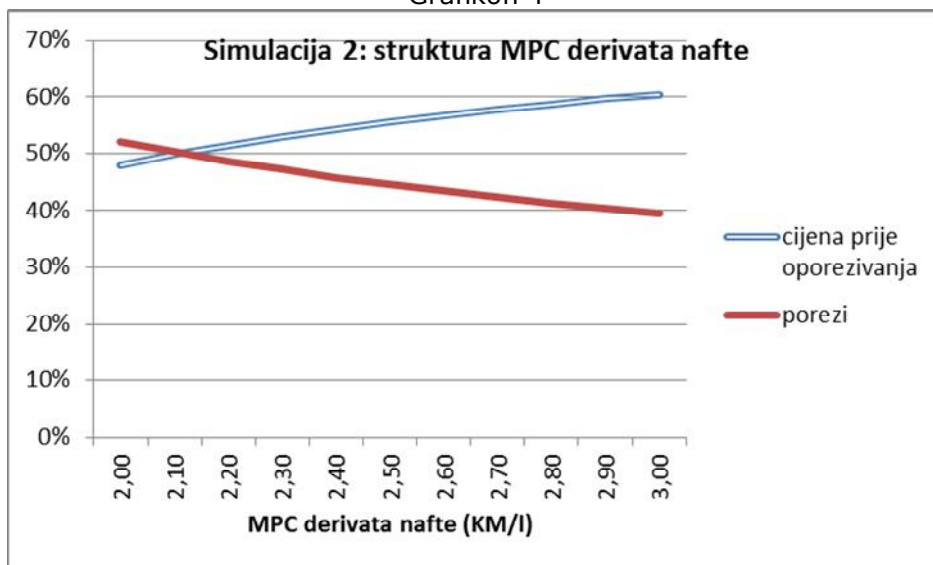
Grafikon 3

Posljedica različitog karaktera poreza na derivate nafte u vrijeme rasta inflacije jeste očuvanje realne vrijednosti naplaćenih prihoda od PDV-a i smanjenje realne vrijednosti naplaćenih prihoda od putarine i trošarina. Smanjenje udjela specifičnih poreza u strukturi maloprodajne cijene derivata nafte dovodi do prekompozicije strukture prodajne cijene, u smislu da rastom cijena opada udio poreza u maloprodajnoj cijeni, a raste udio tzv. cijene prije oporezivanja, koja sadrži cijenu koštanja i maržu/dobit (Grafikon 4).

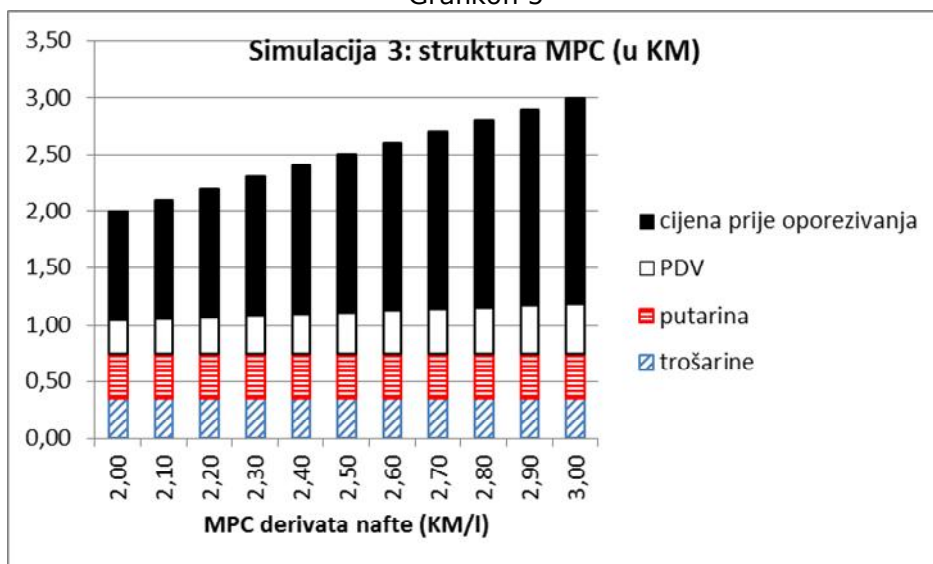

Grafikon 4

Iz gornje analize, a u svjetlu pojedinih inicijativa izmjene politke oporezivanja derivata nafte, može se zaključiti sljedeće. U vrijeme inflacije gubi se realna vrijednost naplaćenih prihoda od trošarina i putarine, premda u javnosti postoji percepcija da država i tada „dobija svoj dio“, u smislu poreza, na teret kupaca. Međutim, država gubi u vrijeme inflacije zbog specifičnog karaktera trošarina i putarina, jer, zbog rasta cijena dobara i usluga, za naplaćene prihode može pribaviti manje javnih dobara i izvršiti manje javnih usluga ili ih ne može izvršiti kvalitetno kao prije rasta inflacije. Pogotovo je loša situacija sa financiranjem kapitalnih investicija, npr. iz prihoda od putarine, jer zbog rasta cijena inputa nije moguća realizacija investicija u planiranom obujmu ili po planiranoj dinamici. Iz navedenih razloga neke zemlje⁷ pribjegavaju revalorizaciji ili indeksaciji specifičnih poreza kako bi zadržale realnu vrijednost prihoda.

Grafikon 5

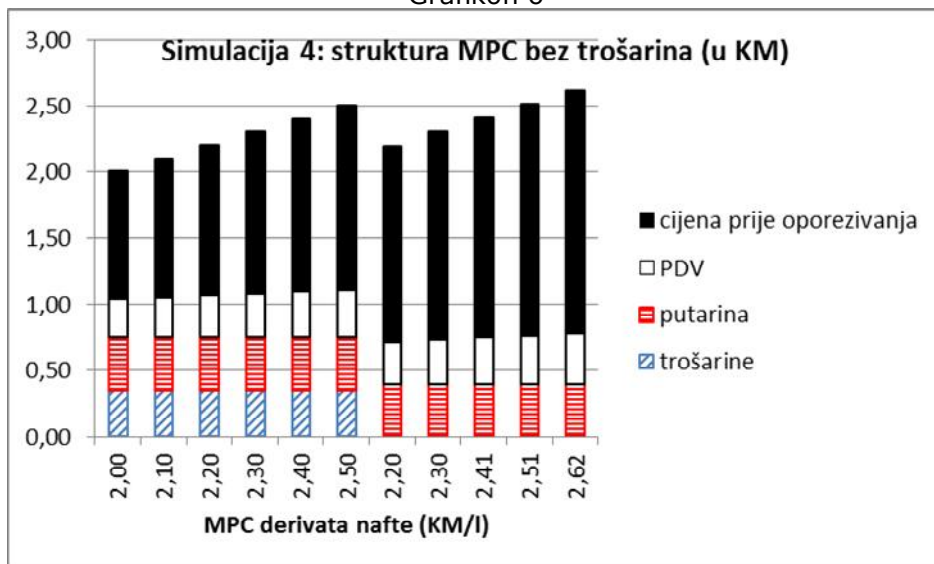

Rast prihoda od PDV-a samo u manjoj mjeri smanjuje gubitak realne vrijednosti specifične trošarine i putarine, ali ne u cijelosti. Tako, na primjer u slučaju rasta maloprodajnih cijena za

⁷ Vidjeti primjer Srbije kod oporezivanja trošarinom.

0,10 KM/l na rast prihoda od PDV-a odnosi se 0,01 KM/l, a na rast cijene prije oporezivanja 0,09 KM/l (Grafikon 5).

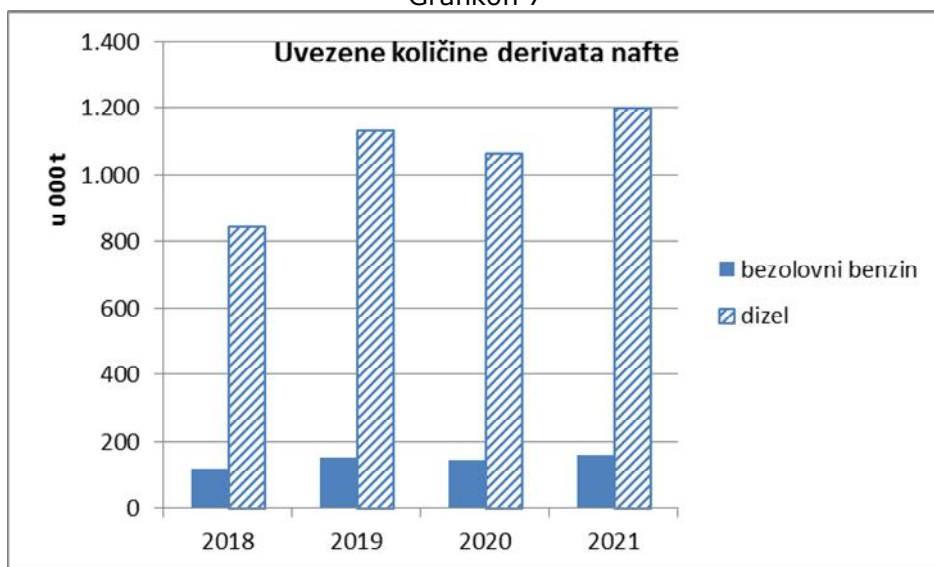
Grafikon 6

Ovo treba imati u vidu kada se analiziraju inicijative da se privremeno ukinu trošarine, jer bi nastavkom rasta ulaznih cijena nafte/derivata nafte ubrzo postignuto smanjenje cijena bilo anulirano (Grafikon 6), a država bi nepovratno izgubila značajne prihode kojima se moglo intervenirati ciljano na pogođene sektore i subjekte.

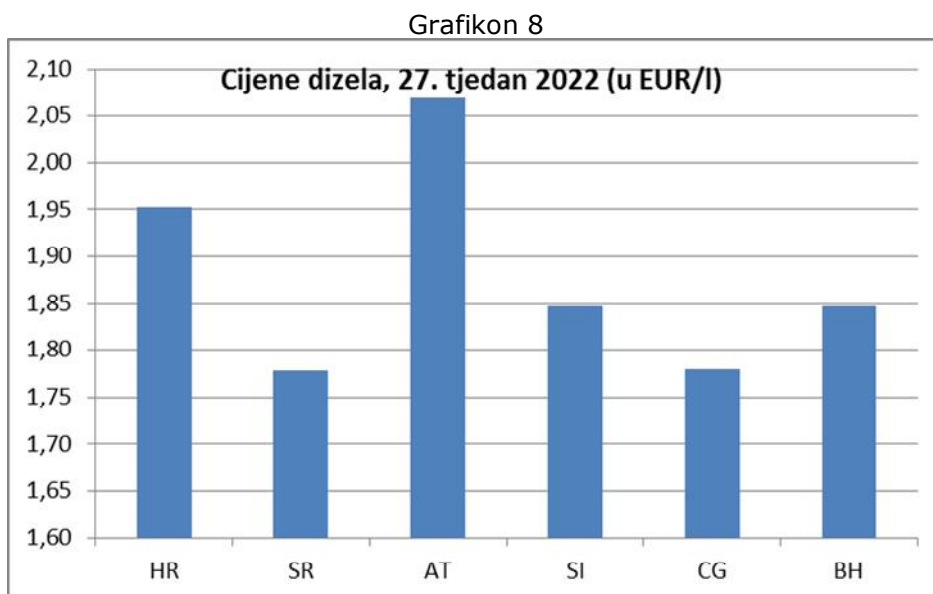
Prilikom kreiranja trošarinske politike u BiH treba imati u vidu dvije pojave. Prvo, socijalno raslojavanje stanovništva ima za posljedicu da je potrošnja osoba sa višim dohocima cjenovno neelastična, što ima za posljedicu rast potrošnje derivata nafte čak i kada rastu maloprodajne cijene.

Grafikon 7

Podaci UNO o uvezenim količinama derivata nafte u posljednje četiri godine (Grafikon 7) pokazuju rast i kod dizela i kod bezolovnog benzina, bez obzira na krize, pandemiju koronavirusa, iseljavanje i druge negativne eksterne i interne pojave. Druga specifičnost jeste porezna

konkurentnost BiH u području oporezivanja derivata nafte (najniža stopa PDV-a, najniže trošarine) u odnosu na članice EU i zemlje u okruženju, što rezultira nižim cijenama derivata (Grafikon 8).

Izvor podataka: International Road Transport Union (Vanjskotrgovinska komora, www.komorabih.ba)
Devizni tečaj: Centralna banka BiH.

Zbog svoje cjenovne konkurentnosti BiH ima šansu da postane tranzitna ruta prema EU ili prema istoku, ali i kao destinacija turistima, dijaspori i osobama u pograničnom pojasu. Sve to se pozitivno odražava na rast potrošnje ostalih proizvoda i usluga, a time i prihoda od PDV-a i trošarina na derivate nafte, duhanske prerađevine i dr. Ukidanje trošarina na derivate nafte u takvim okolnostima bi značilo odustajanje od značajnih prihoda koji bi se mogli preko proračuna ciljano preusmjeriti na određene kategorije korisnika za javne svrhe u vrijeme energetske krize, npr. za subvencioniranje gradskog prijevoza, prijevoza učenika, zagrijavanja socijalnih ustanova i bolnica, subvencioniranje troškova energije proizvođača esencijalnih prehrambenih proizvoda, poljoprivrednika i dr. S druge strane, **treba imati u vidu i šok koji će proizvesti ponovno vraćanje trošarina** nakon isteka razdoblja bez trošarina na rast maloprodajnih cijena, kao i uobičajenu praksu trgovaca da se prilikom povećanja poreza maloprodajne cijene uvijek povećaju za veći iznos nego što iznosi novi porez.

S obzirom na miks *ad valorem* i specifičnih poreza prilikom redizajna trošarinske politike na derivate nafte **potrebno je razmotriti integralni učinak pojedinačnih poreznih mjera**. Tako bi eventualno uvođenje diferencirane stope PDV-a na osnovne prehrambene artikle neminovno imalo za posljedicu rast više stope PDV-a na ostala dobra i usluge, uključujući i derivate nafte, koja u članicama EU ide i do 27%. Oporezivanje derivata nafte višom stopom PDV-a bi dodatno pogoršalo situaciju, zbog rasta poreznog opterećenja i maloprodajnih cijena derivata, neutralizirajući efekte eventualnog ukidanja trošarina.

NAMJENA TROŠARINA NA DERIVATE NAFTE

Trošarine koje se ubiru u BiH na različite proizvode nisu namjenski porezi, već porezi općeg karaktera za financiranje proračuna. S obzirom na dileme u vezi (ne)namjenskog trošenja prihoda od trošarina na derivate nafte u BiH potrebno je naglasiti da Zakon o trošarinama ne propisuje namjenu korištenja prihoda od trošarina, već samo namjenske putarine od 0,25 KM/l. Da bi se razumjela uloga trošarina na derivate nafte potrebno je objasniti evoluciju tog poreznog oblika i suvremenu poreznu praksu.

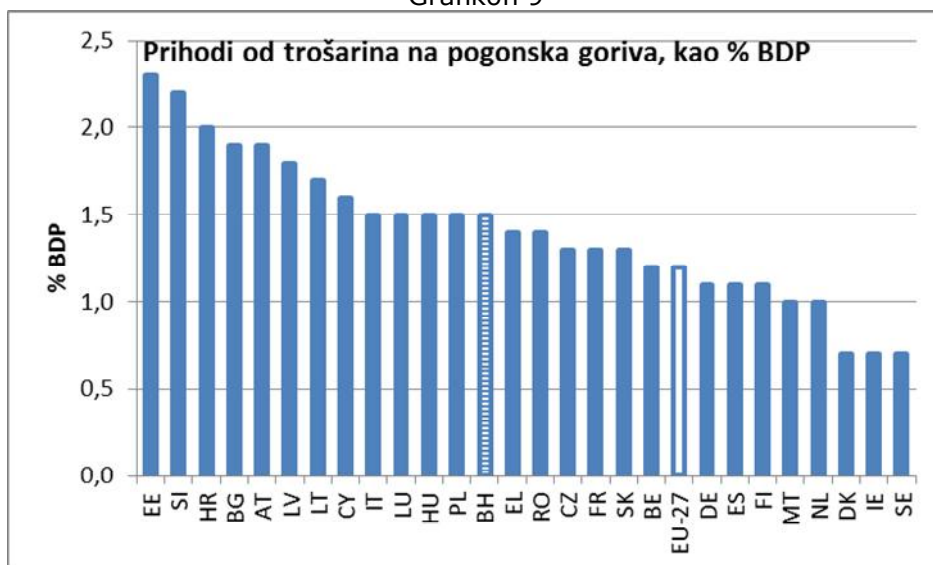
Trošarine predstavljaju pojedinačne (posebne) poreze na promet određenih proizvoda. Jedan su od najstarijih poreznih oblika. Razvitak društva, pogotovo pojava novca i razvitak trgovine u ranom srednjem vijeku utjecali su na ekspanziju trošarina u tadašnjim trgovačkim i pomorskim državama. Širenju oporezivanja trošarinom su pogodovale i karakteristike ovog poreznog oblika. Oporezivanje trošarinom je relativno jednostavno za poreznu vlast, budući da je predmet oporezivanja ograničen na promet robe određene vrste. Trošarine se stoljećima uvode i za osiguranje pravičnosti i ravnomjernosti u oporezivanju, kao i za oporezivanje luksuznih dobara.⁸ Opseg oporezivanja trošarinom je evoluirao paralelno sa razvitkom društva i ekonomije. U zlatnom dobu razvitka trošarina pojedinačnim porezom su se oporezovali rijetki i skupi proizvodi koji su se dovozili iz prekomorskih zemalja, poput šećera, soli, začina, čaja, šibica ili svijetlećih tijela. Razvojem međunarodne trgovine i transporta rijetka dobra su postala pristupačna većini stanovništva (šećer, čaj, začini) ili je potražnja za određenim proizvodima postala beznačajna sa aspekta oporezivanja (šibice, svijeće). S druge strane, oporezivanje duhanskih proizvoda, alkohola i alkoholnih pića, piva i vina se zadržalo sve do danas. Industrijska revolucija je dovela do novih izuma i tehnološkog napretka, što je utjecalo na pojavu novih trošarinskih proizvoda, poput derivata nafte i električne energije. Suvremene države su uglavnom zadržale tradicionalne ograničene trošarinske sustave, oporezujući maksimalno 10 - 15 grupa proizvoda⁹. U početku, trošarine na derivate nafte su imale namjenski karakter, jer su služile za financiranje izgradnje putne mreže koja je bila tek u začetku. Uvođenjem izdašnih poreznih oblika, poput poreza na dohodak i poreza na promet, kasnije PDV-a, vremenom se udio trošarina u strukturi poreznih prihoda značajno smanjio. Uporedo sa smanjenem financijskog značenja trošarina u poreznoj strukturi došlo je i do **promjene fokusa oporezivanja trošarinom**. S obzirom da se potrebna izdašnost i stabilnost prihoda osigurava oporezivanjem dohotka i potrošnje porezom na promet, a kasnije i PDV-om, fiskalne vlasti suvremenih država nastoje primjenom trošarina ostvariti šire društveno-ekonomske ciljeve. Trošarine se danas uvode više kao **represivna mjera u cilju obeshrabrivanja određenih aktivnosti**, a manje u cilju ostvarenja prihoda. Prihodi od trošarina se usmjeravaju za neutraliziranje ili ublažavanje negativnih posljedica upotrebe trošarinskih dobara (tzv. eksternalija), npr., u slučaju derivata nafte, za očuvanje životnog okoliša i smanjenje posljedica zagađenja nastalih korištenjem derivata nafte. Porezi koji se koriste za ispravljanje negativnih eksternalija nazivaju se ekološki ili „zeleni“ porezi (engl. „green tax“ ili „environmental tax“), koji, zajedno sa kaznama koje plaćaju zagađivači, predstavljaju korektivne poreze kojima se izjednačavaju granični privatni i društveni porezi. Korektivni porezi (IBFD, 2005) predstavljaju poreze kojima se želi poboljšati tržišna efikasnost na način da se potaknu ekonomski subjekti da uzmu u obzir i društvene troškove (ili „negativne eksternalije“).

⁸ Još je J.S.Mill zagovarao uvođenje trošarina na luksuzna dobra. Kao najpoželjnija dobra za oporezivanje trošarinom izdvojio je „snobovska“ dobra na koja bogati troše, više zbog mišljenja javnosti da se to od njih očekuje zbog njihovog statusa, a manje zbog potrebe. Vid. Ekelund, R.B. Jr., Hébert, R.F. (2007). „A History of Economic Theory and Method“, 5th edition, Waveland Press, Inc., Illinois, USA, 2007., p. 198. (cit. J.S.Mill, „Principles of Political Economy“, Robson (ed.), p. 872).

⁹ Cnossen pravi razliku između trošarinskih sustava s obzirom na obuhvat dobara. „Ograničeni trošarinski sustavi“ (engl. *limited excise systems*) se sastoje od trošarina na tradicionalna dobra, poput duhana, alkoholnih pića ili pogonskog goriva. Pri tome, mogu sadržavati maksimalno 10-15 grupa proizvoda, koji su međusobno povezani (npr. različite vrste pogonskog goriva). „Srednji trošarinski sustavi“ (engl. *intermediate excise systems*) obuhvataju od 15 do 30 grupa proizvoda, dok „prošireni trošarinski sustavi“ (engl. *extended excise systems*) obuhvataju više od 30 grupa proizvoda, zahvatajući širok raspon proizvodnih aktivnosti u određenoj zemlji. Vid. Thuronyi V. (ed.), „Tax Law Design and Drafting“, volume 1; International Monetary Fund, 1996. (Ben J.M. Terra, Chapter 8, „Excises“, p. 3, cit. Cnossen, „Excise Systems 1, 1977.).

„Zeleni porezi“ u EU uključuju sljedeće kategorije: poreze na energente, poreze na transport, poreze na zagađenje i poreze na resurse. Osim toga, ekološki porezi ili popularno nazvani „eko-porezi“ (engl. *Eco tax*), uključuju i različite forme poreznih olakšica za ekološki odgovorne subjekte. Da se radi i značajnim iznosima pokazuju podaci da ekološki porezi na energente u EU-27 čine 4,6% ukupnih poreznih prihoda Unije, odnosno 1,8% BDP Unije¹⁰. Treba imati u vidu da se u EU oporezuju i plin, električna energija, koks i ugalj. Međutim, i udio zelenih poreza koji su naplaćeni na pogonska goriva je značajan, 3% ukupnih poreznih prihoda Unije, odnosno 1,2% BDP Unije (Grafikon 9¹¹).

Grafikon 9

Izvor: EU - European Commission. (2021). "Taxation Structures", edition 2021; BH – izračun autora

Po visini prihoda od trošarina na pogonska goriva, mjereno % BDP, BiH se nalazi u sredini liste članica EU sa 1,5% BDP¹² u 2019, odnosno sa 1,4% BDP¹³ u 2021. godini. Za komparaciju, prihodi od putarine u obje navedene godine su iznosili 1,8% BDP zemlje.

Može se zaključiti da je u suvremenim ekonomijama primarni cilj naplate trošarina na derivate nafte odvratanje potrošača i proizvođača od korištenja fosilnih goriva koja zagađuju životni okoliš i njihovo preusmjeravanje na čiste tehnologije i ekološki prihvatljive energente poput električne energije, energije vjetra i sunca i bio-energije korištenjem otpada. Imajući to u vidu ne može se staviti zamjerka na nenamjenski karakter trošenja trošarina na derivate nafte u BiH u smislu financiranja proračuna, a ne izgradnje putne mreže. Međutim, imajući u vidu politiku EU u sferi energetike i energetske krize, koje pogađaju i BiH, potrebno je razmotriti novu energetska strategiju BiH, koja bi trebala da podstakne tranziciju od korištenja fosilnih goriva prema ekološki prihvatljivim pogonskim gorivima. Promjena trošarinske politike, u skladu sa novom politikom oporezivanja energenata u EU¹⁴, koja podrazumijeva diferencirano oporezivanje u korist ekološki čistih energenata, zajedno sa izmjenom proračunskih prioriteta, u smislu isplate subvencija i stimuliranja investicija u proizvodnju ekološki čiste energije za koje BiH ima resurse (voda, vjetar,

¹⁰ Podaci su za 2019. godinu. Izvor: European Commission. (2021). "Taxation Structures", edition 2021.

¹¹ Skraćenice za nazive članica u grafikonima koje su uobičajene u EU publikacijama: AT-Austrija, BE-Belgija, BG-Bugarska, CZ-Češka, CY-Cipar, DE-Njemačka, DK-Danska, EE-Estonija, EL-Grčka, ES-Španjolska, FI-Finska, FR-Francuska, GB-V. Britanija, HR-Hrvatska, HU-Mađarska, IE-Irska, IT-Italija, LV-Latvija, LT-Litvanija, LU-Luksemburg, MT-Malta, NL-Nizozemska, PL-Poljska, PT-Portugal, RO-Rumunjska, SE-Švedska, SI-Slovenija, SK-Slovačka.

¹² Izvor za BDP u 2019: Agencija za statistiku BiH.

¹³ Izvor za BDP u 2021: Direkcija za ekonomsko planiranje BiH.

¹⁴ European Commission. (2021). Proposal for a Council Directive restructuring the Union framework for the taxation of energy products and electricity (recast). COM(2021) 563 final 2021/0213 (CNS). Brussels, 14.7.2021.

sunce, bio-otpad), može imati dugoročan pozitivan učinak na energetske bilancu BiH i, posljedično, smanjenje potražnje za derivatima nafte.

LITERATURA

Bird, R.M., Jun, J. (2005). "Earmarking in Theory and Korean Practice". Asian Excise Tax Conference. Singapore, March 2-4, 2005, ITP Paper 0513, June 2005, p.p. 3 -18.

Ekelund, R.B. Jr., Hébert, R.F. (2007). "A History of Economic Theory and Method", 5th edition, Waveland Press, Inc., Illinois, USA, 2007., p. 198. (cit. J.S.Mill, "Principles of Political Economy", Robson (ed.), p. 872).

European Commission. (2021). Proposal for a Council Directive restructuring the Union framework for the taxation of energy products and electricity (recast). COM(2021) 563 final 2021/0213 (CNS). Brussels, 14.7.2021.

European Commission. (2021). "Taxation Structures", edition 2021.

IBFD. (2005). International Tax Glossary, 5th Edition. Amsterdam.

IMF. (2007). Manual on Fiscal Transparency. Washington.

Jelčić, B., Lončarić-Horvat, O., Šimović, J., Arbutina, H., Mijatović, N., (2008). "Financijsko pravo i financijska znanost"., Zagreb: Narodne novine.

Popović, D. (1997). "Nauka o porezima i porezno pravo". Beograd.

Thuronyi V. (ed.), "Tax Law Design and Drafting", volume 1; International Monetary Fund, 1996. (Ben J.M. Terra, Chapter 8, "Excises", p. 3, cit. Cnossen, "Excise Systems 1, 1977.).

Potrošnja derivata nafte u 2021. godini sa osvrtom na kretanje cijena i procjene cjenovne elastičnosti potražnje

Pripremila: Aleksandra Regoje, stručni savjetnik- makroekonomista

Uvod

Dinamika potrošnje derivata nafte od izuzetne je važnosti za naplatu prihoda od neizravnih poreza u BiH. Prihodi od trošarina na derivate nafte i putarine činili su 17% neto prihoda od neizravnih poreza u 2021. godini. Sa pripadajućim prihodima od PDV-a taj postotak iznosio je skoro 20% neto prihoda od neizravnih poreza. U ovom prilogu analizirana je potrošnja derivata nafte u BiH, s osvrtom na kretanje njihovih cijena. U prvom dijelu priloga predstavljeno je kretanje cijena dizel goriva i benzina u 2021. godini, sa osvrtom na kretanje cijena sirove nafte. S obzirom da 2020. godina, zbog efekata koronavirusa, ne može biti referentna za usporedbe, napravljena je komparacija cijena iz 2021. godine ne samo sa 2020., nego i sa 2019. godinom, kada su cijene goriva bile relativno stabilne. U drugom dijelu priloga izvršena je usporedba potrošnje derivata nafte u 2021. godini u odnosu na potrošnju prije deset godina (2011. godina), a onda sa potrošnjom u 2019. i 2020. godini. U trećem dijelu priloga predstavljeni su rezultati višestruke regresione analize gdje ovisnu varijablu predstavlja potrošnja dizel goriva i benzina zajedno, a ovisne varijable su (1) ponderirane cijene derivata i (2) visina BDP-a. Na osnovu regresionog modela je procijenjena cjenovna elastičnost potražnje dizel goriva i benzina, te izvršena simulacija godišnjih efekata na naplatu prihoda od neizravnih poreza pri različitoj stopi rasta cijena. S obzirom da godišnja elastičnost može odstupati od prosječne, te da su dugoročne razine cjenovne elastičnosti potražnje za gorivom u pravilu veće, na kraju priloga je izvršena simulacija godišnjih efekata na naplatu prihoda pri različitoj visini cjenovne elastičnosti potražnje dizel goriva i benzina.

1. Cijene

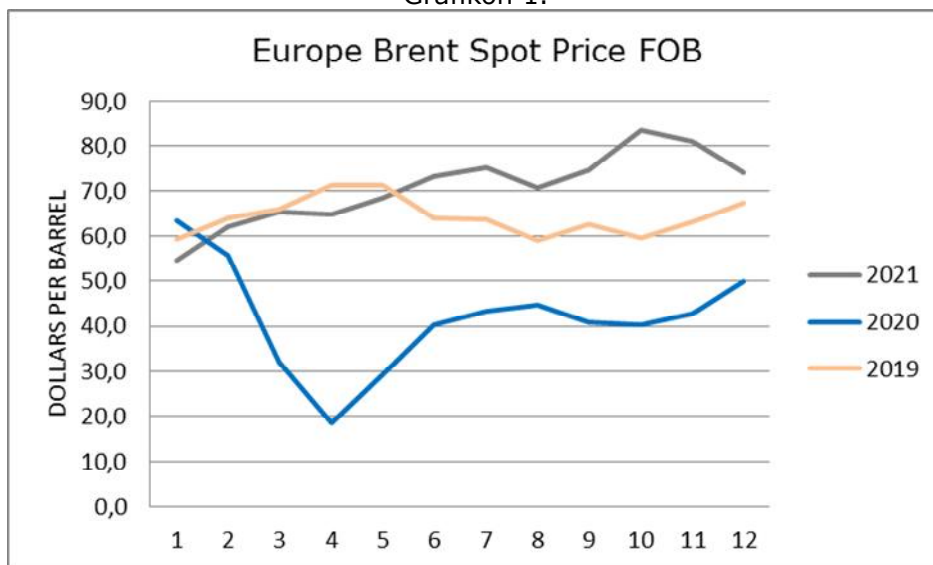
Faktori koji utječu na formiranje cijena derivata na tržištu BiH su prvenstveno cijene sirove nafte, trgovačke marže, te visine poreznih stopa.

1.1. Cijene sirove nafte u razdoblju 2019-2021

Cijena sirove nafte značajno je varirala u razdoblju 2019-2021 (Grafikon 1).

Prema podacima Američke uprave za energetske informacije (*U.S. Energy Information Administration*) cijene sirove nafte tipa Brent (*Europe Brent Spot Price FOB*) bile su stabilne u 2019. godini, u rangu od 59 do 71,3 dolara po barelu. U 2020. godini su zbog efekata pandemije virusa korona imale ogromne fluktuacije. U siječnju 2020. godine su iznosile 63,7 dolara po barelu, što je najviša cijena u toku godine, dok su u mjesecu travnju iste godine pale na svega 18,4 dolara po barelu, što je najniža vrijednost nakon 1999. godine. Do prosinca 2020. godine su ponovo porasle na 50,0 dolara po barelu. Trend rasta je nastavljen do listopada 2021. godine kada su cijene sirove nafte dostigle 83,5 dolara po barelu što je maksimum u razdoblju 2019-2021. U studenom i prosincu 2021. godine su blago pale na 81,1 i 74,2 dolara po barelu, respektivno.

Grafikon 1.

Izvor: Prikaz autora na osnovu U.S. Energy Information Administration, www.eia.gov

1.2. Cijene goriva na tržištu BiH

Vlada Federacije BiH je u travnju 2021. godine donijela Odluku o propisivanju mjera neposredne kontrole cijena utvrđivanjem maksimalne visine marži za naftne derivate¹⁵ kojom je privrednicima koji obavljaju trgovinu na veliko naftnim derivatima propisana maksimalna visina marži u apsolutnom iznosu od 0,06 KM/l, a onima koji obavljaju djelatnost trgovine na malo naftnim derivatima propisana je maksimalna visina marži u apsolutnom iznosu od 0,25 KM/l. Vlada Republike Srpske donijela je, također u travnju 2021. godine, Uredbu o određivanju marže koja se primjenjuje prilikom formiranja cijena naftnih derivata¹⁶. Uredba propisuje maksimalnu visinu marže privrednicima koji obavljaju djelatnost trgovine naftnim derivatima, i to u iznosima istim kao u FBiH: 0,06 KM/l u trgovini na veliko i 0,25 KM/l u trgovini na malo. Pomenute mjere entitetskih vlada nisu obuzdale rast cijena goriva na tržištu BiH zbog snažnog rasta cijena nafte na svjetskom tržištu, koji utječe na formiranje cijena na našem tržištu.

U nastavku je predstavljeno kretanje cijena derivata nafte na tržištu BiH u 2021. godini po tjednima. Korišteni su podaci *International Road Transport Union*-a, preuzeti sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH.¹⁷ Pošto čitava 2020. godina ne može biti referentna za usporedbe, zbog efekata koronavirusa koji su nastupili od proljeća 2020., podaci za 2021. godinu su upoređeni sa 2020. i prethodnom, 2019. godinom, kada su cijene derivata nafte bile relativno stabilne.

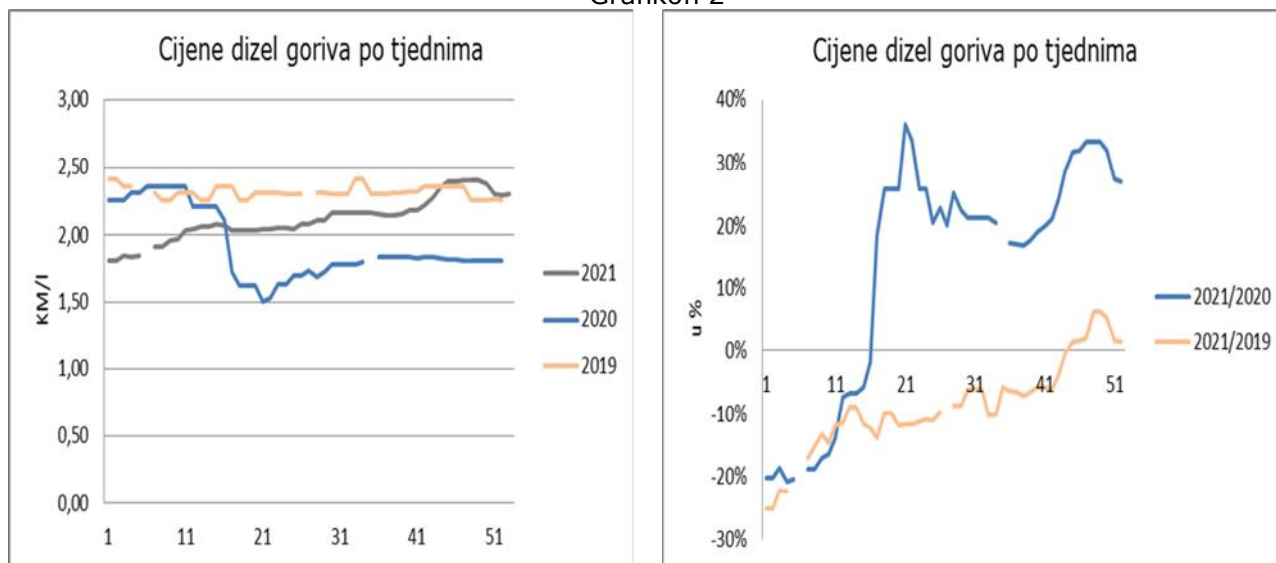
¹⁵ Odluka je objavljena 2.4.2021. godine u Službenim novinama Federacije BiH broj 26/21, sa stupanjem na snagu narednog dana od dana objave.

¹⁶ Odluka je objavljena 6.4.2021. godine u Službenom glasniku RS broj 30/21, sa stupanjem na snagu osmog dana od dana objave.

¹⁷ <https://www.komorabih.ba/sektori-i-sluzbe/transport-i-komunikacije/cijene-goriva/>

Grafikon 2

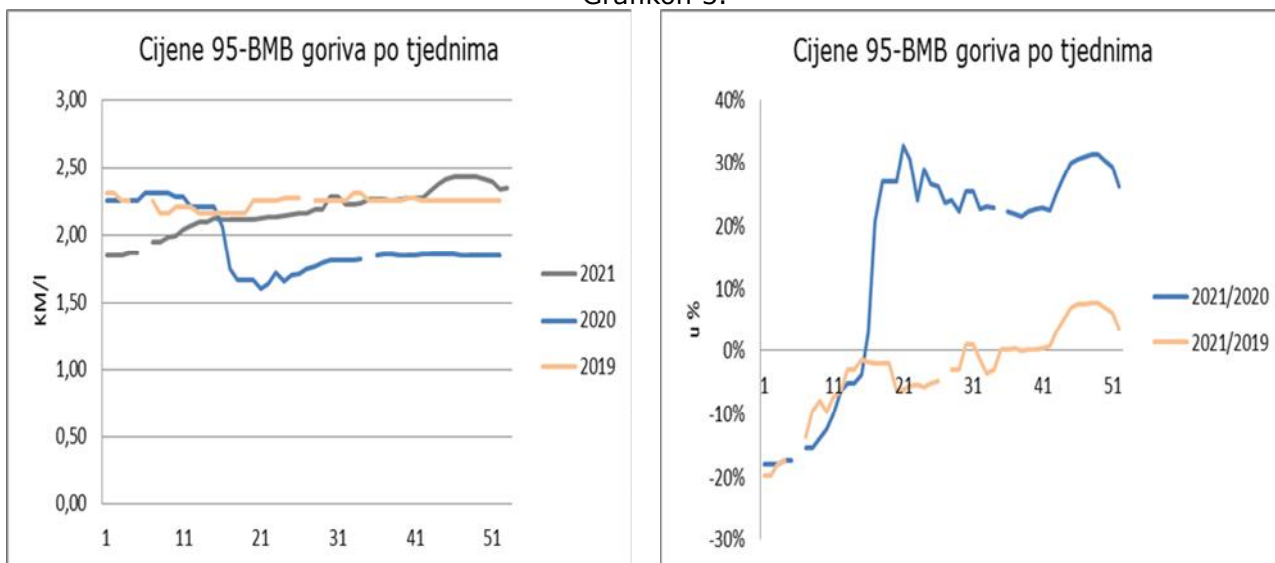
Izvor: Pregled autora na osnovu podataka International Road Transport Union-a, preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH, <https://www.komorabih.ba/>

Cijene dizel goriva u 2021. godini su do 17. tjedna (travanj) bile ispod cijena u 2020. i 2019. godini. Od 17. do 45. tjedna su bile iznad cijena u 2020., a ispod cijena u 2019. godini, a od 45. tjedna (studeni) iznad cijena u obje godine: 2020 i 2019 (Grafikon 2).

Cijene dizel goriva bile su stabilne u 2019. godini, a tjedni prosjeci su se kretali između 2,26 KM/l i 2,41 KM/l. Cijene su bile stabilne sve do konca 16. tjedna 2020. godine. Od 1. do 6. tjedna 2020. godine su se kretale u rangu od 2,26 KM/l do 2,36 KM/l, a od 7. do konca 16. tjedna su pale sa 2,36 KM/l do 2,11 KM/l. U 17. tjednu 2020. godine pale su na svega 1,7 KM/l, da bi u 21. tjednu dostigle razinu od svega 1,5 KM/l. Od 22. tjedna 2020. godine je ponovo nastupio trend rasta cijena dizel goriva, a u posljednjem tjednu su dostigle razinu od 1,8 KM/l. U 2021. su cijene dizel goriva rasle u najvećem broju tjedana, a kada se usporede cijene u prvom i posljednjem tjednu godine može se zaključiti da su na razini godine porasle za čak 27,4%, i to sa 1,8 KM/l na 2,3 KM/l.

Cijene BMB 95 goriva imale su sličan trend u razdoblju 2019-2021. Godina 2019. bila je stabilna po pitanju cijena koje su se kretale u rangu između 2,16 KM/l i 2,31 KM/l. I u prvih 9 tjedana 2020. godine zadržana je stabilnost cijena BMB 95 goriva (2,26-2,31 KM/l), da bi od 10. tjedna, sa pojavom virusa korona, nastupio trend pada cijena. Pad je ispočetka bio blaži, do 2,06 KM/l u 16. tjednu, a zatim strmoglav na 1,6 KM/l u 21. tjednu. Od 22. tjedna 2020. godine (svibanj) ponovo je nastupio trend rasta cijena, koji je, sa nekoliko manjih izuzetaka, trajao skoro do konca 2021. godine. U zadnjem tjednu 2021. godine cijene BMB 95 goriva iznosile su 2,35 KM/l, što je iznad najviše tjedne razine u 2019. godini.

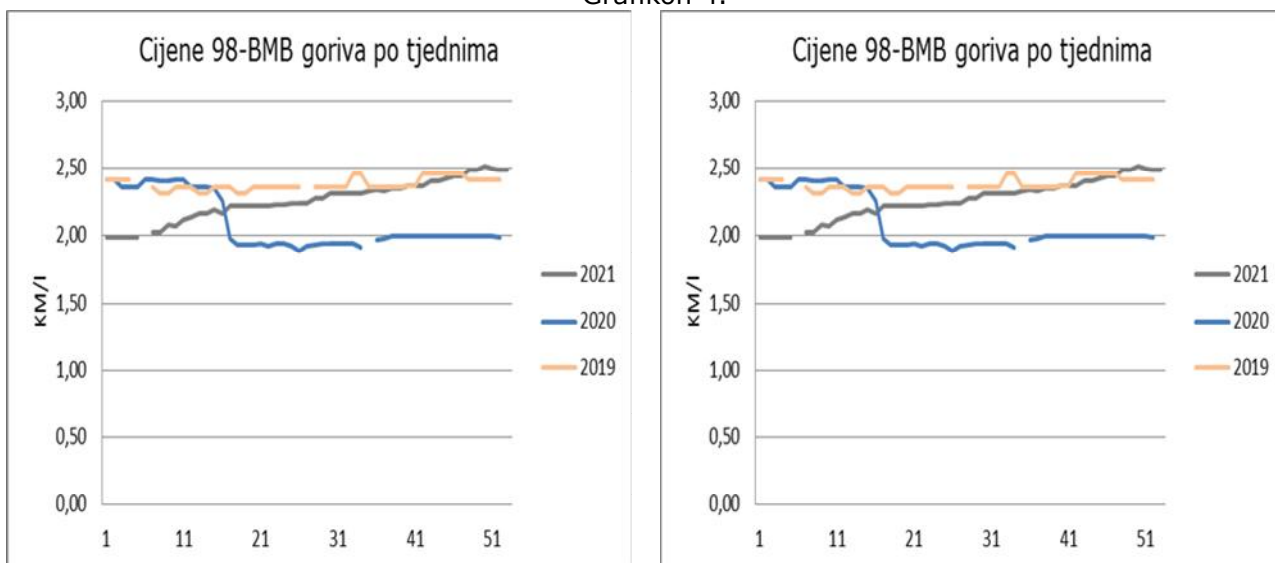
Grafikon 3.

Izvor: Pregled autora na osnovu podataka International Road Transport Union-a, preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH, <https://www.komorabih.ba/>

Za **cijene BMB 98 goriva** karakteristični su slični trendovi: stabilnost u 2019. godini pa sve do 11. tjedna 2020. (rang 2,31-2,46 KM/l), trend pada od 12. tjedna 2020. godine na visokih 1,89 KM/l u 26. tjednu 2020. godine, te ponovni trend rasta do 2,49 KM/l u posljednjem tjednu 2021.

Grafikon 4.

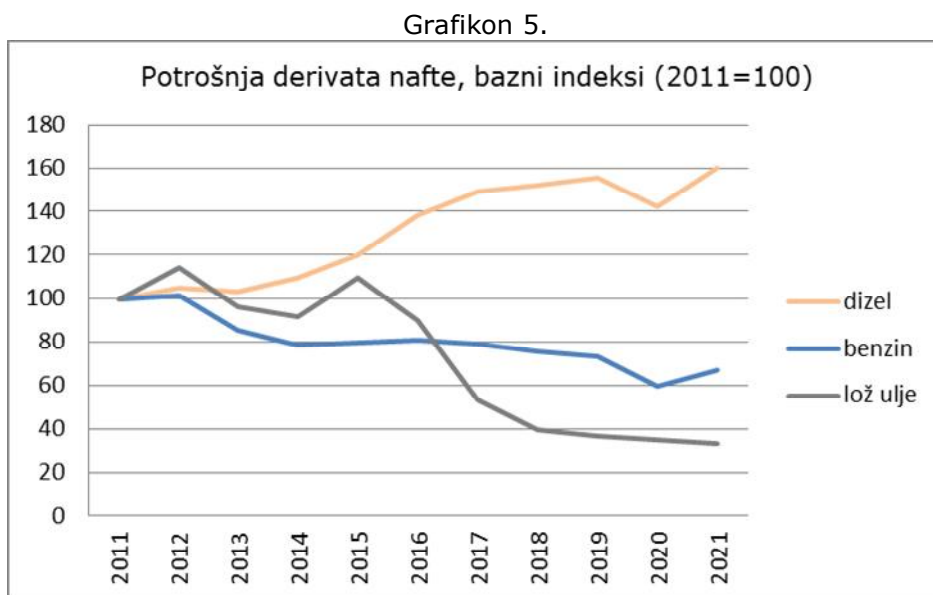
Izvor: Pregled autora na osnovu podataka International Road Transport Union-a, preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH, <https://www.komorabih.ba/>

2. Potrošnja derivata u 2021. godini

U ovom dijelu izvršena je usporedba potrošnje derivata nafte u 2021. godini u odnosu na bazu 2011. godinu, a onda sa potrošnjom u 2019. i 2020. godini. Treba napomenuti da pojam „potrošnja derivata“ u ovom prilogu podrazumijeva količine izračunate od strane autora, te da uključuju količinu uvezenih derivata nafte i količinu domaćih derivata nafte stavljenih u promet. Količine domaćih derivata iz trošarinskih prijava uzete sa vremenskim pomakom m-1, kako bi osnovica bila ispravno prikazana u skladu sa odredbama Zakona o trošarinama u BiH koje se odnose na nastanak obaveze obračunavanja i plaćanja trošarine.

2.1. Potrošnja derivata nafte u odnosu na 2011. godinu

Potrošnja derivata nafte u odnosu na bazu, 2011. godinu prikazana je na Grafikonu 5.

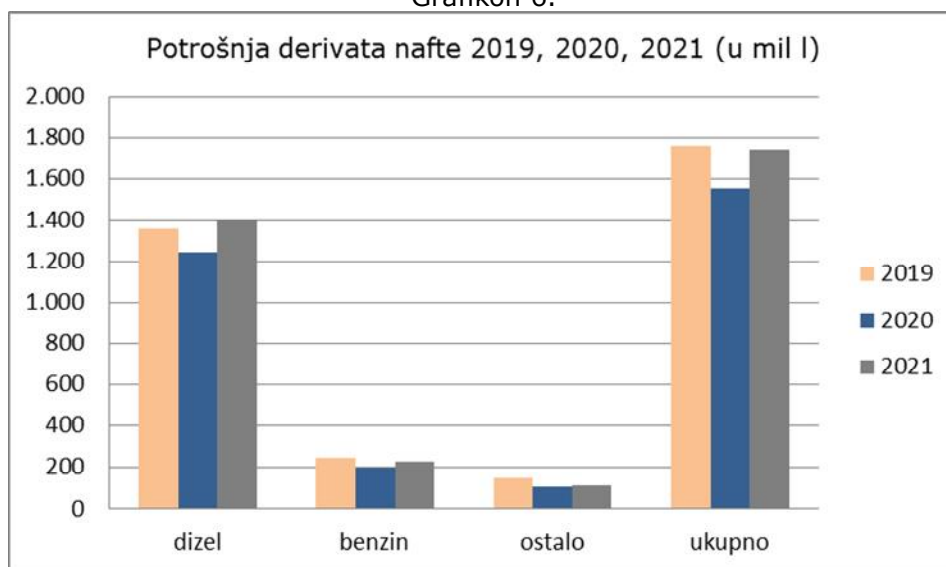
Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO

Ukupna potrošnja derivata nafte (dizel, benzin, lož ulje, kerozin i tečni naftni plin) je u razdoblju od 2011. do 2021. godine porasla za 27,2%. U istom razdoblju je potrošnja dizel goriva porasla za visokih 59,9%, dok je potrošnja benzina opala za 32,8%, a lož ulja za čak 66,5%. Pad komponente lož ulja rezultat je efikasnih kontrolnih aktivnosti UNO i mjera entitetskih vlada, kao i smanjenja jaza između cijena dizel goriva i benzina sa jedne strane i lož ulja sa druge, sa početkom primjene novog zakonodavstva od 2018. godine. Razloge rasta dizel goriva i pada benzina u strukturi potrošnje naftnih derivata možemo tražiti u promjenama preferencija potrošnje.

2.2. Potrošnja derivata nafte u odnosu na 2019. i 2020. godinu

U Grafikonu 6. je prikazana potrošnja derivata nafte u 2021. godini i u prethodne dvije godine. Zbog dijela izgubljene potrošnje u 2020. godini, radi efekata virusa korona, ta godina ne može biti referentna za usporedbe, pa je osim sa 2020. godinom, potrošnja u 2021. g. upoređena i sa 2019. godinom.

Grafikon 6.

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO

Tako je, u odnosu na 2020. godinu, ukupna potrošnja derivata nafte porasla za čak 12,2%. Rast potrošnje dizel goriva i benzina bio je otprilike na jednakoj razini, 12,5% i 12,8% respektivno. Potrošnja lož ulja i tečnog naftnog plina je, sa druge strane, pala i to za 4,3% i 9,6%, respektivno. Potrošnja kerozina je, zbog izuzetno niske osnovice u 2020. godini, porasla za ogromnih 145,4%. U odnosu na 2019. godinu potrošnja u 2021. godini je porasla jedino u slučaju dizel goriva i to za 2,8%, dok je potrošnja ostalih kategorija derivata opala: benzina za 8,7%, lož ulja za 9,2%, kerozina za 29,7% i tečnog naftnog plina za 28,2%. S obzirom na ogroman ponder dizel goriva u ukupnoj potrošnji, potrošnja ukupnih derivata nafte u 2021. godini opala je za svega 0,8%.

3. Elastičnost potražnje derivata nafte u BiH

U nastavku je predstavljena kalkulacija elastičnosti potražnje za derivatima nafte u BiH, odnosno potražnje dizela i benzina. S obzirom da se radi o supstitutima, analizirana je potrošnja dizel goriva i benzina zajedno. Za kalkulaciju su korišteni podaci UNO o potrošnji derivata, ponderirane cijene na uvozu koje uključuju ponderirani pripadajući iznos trošarine i putarine¹⁸, te podatke o bruto domaćem proizvodu u BiH u navedenom razdoblju.¹⁹ Analizirani su godišnji podaci u razdoblju od 2005 do 2021. godine, sa izuzetkom 2020. g. koja se smatra nereferentnom zbog efekata virusa korona. Postavljen je model višestruke regresije, gdje je ovisna varijabla (y) „potrošnja dizel goriva i benzina (u mil l)“. Rezultati regresione analize prikazani su u jednačini (1) u Tabeli 1. Koeficijent determinacije R^2 iznosi značajnih 88,54%, što znači da varijabilnost potrošnje dizel goriva i benzina objašnjena sa dinamikom BDP-a i cijena u navedenom regresionom modelu iznosi taj postotak. P-vrijednost za varijablu BDP iznosi nula, a za varijablu ponderirane cijene 0,01, što znači da su obje neovisne varijable važne za model (obje varijable su signifikantne na razini pouzdanosti od 5%).²⁰

¹⁸ U regresionom modelu je uzeta navedena serija podataka (izračun autora na osnovu podataka UNO) jer su podaci o cijenama na tržištu na stranici Vanjskotrgovinske komore BiH dostupni tek od 2019. godine.

¹⁹ Podaci Agencije za statistiku BiH za razdoblje 2005-2020, te projekcija DEP-a za 2021 iz rujna 2021.

²⁰ P-vrijednost je najmanja razina signifikantnosti pri kojoj možemo odbaciti nultu hipotezu. Nulta hipoteza je podržavana hipoteza koja se drži istinitom, sve dok ne postoje dovoljni dokazi za suprotno (u našem slučaju nultom hipotezom se pretpostavlja da neovisna varijabla nema utjecaja na ovisnu).

Tabela 1.

Varijabla	
Intercept	718,2754
BDP (u mil KM)	0,0329
p.p. cijena na uvozu sa pond. trošarinom i putarinom (KM/l)	-166,9622
R ²	88,54%
R ² korig	86,78%
Standardna greška procjene	63,76
F- test	50,21
Broj promatranja	16
Razina pouzdanosti	0,05

Na osnovu rezultata iz prikazanog modela višestruke regresije i formule za izračun elastičnosti potražnje²¹ može se izračunati da je prosječna elastičnost potražnje za derivatima nafte (dizel i benzin) u BiH u razdoblju 2005-2021 iznosila oko -0,2469%. To znači da bi rast cijena od 10% doveo do pada potrošnje dizel goriva i benzina za oko 2,469%, pri ostalim neizmijenjenim faktorima.

3.1. Rezultati simulacije statičkog modela – efekti rasta cijena derivata na prihode

U nastavku su predstavljeni rezultati simulacije **statičkog modela**, na osnovu sljedećih podataka:

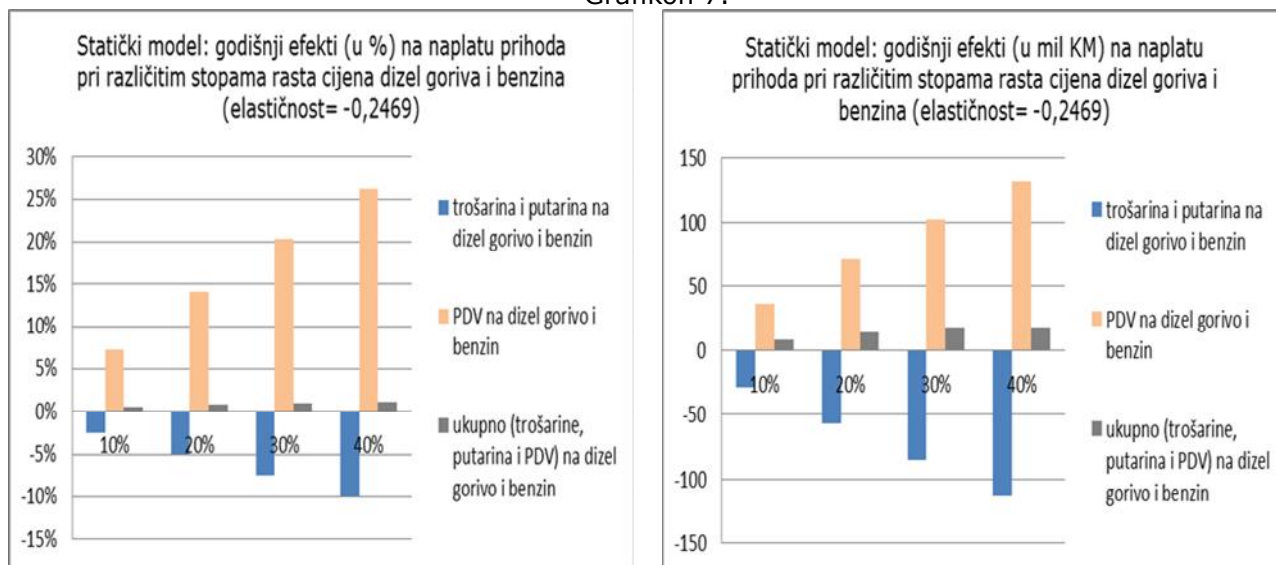
- 1) potrošnja dizel goriva i benzina iz 2021. godine (podaci UNO);
- 2) prosjek tjednih cijena dizel goriva i benzina na tržištu BiH (podaci *International Road Transport Union-a*, preuzeti sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH);
- 3) izračunata elastičnost na osnovu gore predstavljenog regresionog modela.

Pretpostavka je da se izračunata cjenovna elastičnost iz regresionog modela na osnovu dostupnih podataka o ponderiranim cijenama dizel goriva i benzina na uvozu (koje uključuju ponderirani pripadajući iznos trošarine i putarine) može primijeniti na simulaciju koja koristi tržišne cijene dizel goriva i benzina.

Statički model podrazumijeva da svi drugi faktori u ekonomiji ostaju neizmijenjeni. U našem regresionom modelu to je visina BDP-a. Na x osi Grafikona 7. su predstavljene razičite proizvodnje stope rasta cijena dizel goriva i benzina u odnosu na prosjeke iz 2021. godine. Na y osi su predstavljeni efekti na naplatu prihoda od neizravnih poreza (u % lijevo, u mil KM desno). Iz grafikona se može zaključiti da bi se, prema prezentiranom statičkom modelu, negativni efekti na naplatu trošarina na dizel gorivo i benzin i putarine zbog pada količina, nadoknadili pozitivnim efektima u vidu više naplate od pripadajućih prihoda od PDV-a, tako da bi ukupni efekti bili otprilike neutralni (u rangu 0-20 mil KM, pri rastu cijena u rangu 1-75%). To je očekivano s obzirom na neelastičnost potražnje derivata i činjenice da se trošarine na derivate nafte i putarina naplaćuju na količinu, a PDV na vrijednost, koja u ovom slučaju raste više od pada količine potrošnje. Prema navedenoj simulaciji, ukupni efekti bi prešli u negativnu zonu na razini rasta cijena iznad 76% (Grafikon 8).

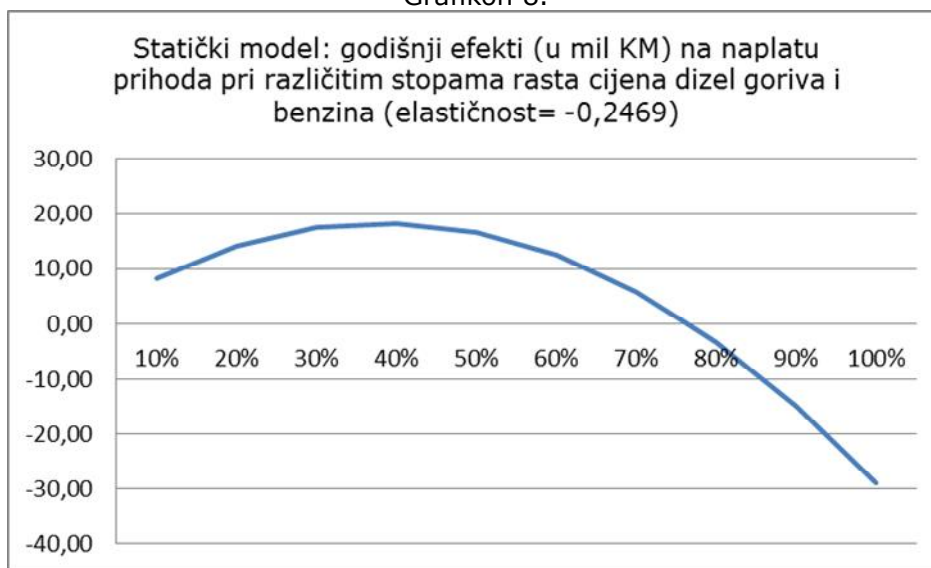
²¹ Elastičnost je izračunata na osnovu formule za izračun elastičnosti pomoću regresionog modela (odnos prosjeka cijena i količina iz promatranog razdoblja pomnožen sa koeficijentom uz cijene iz regresionog modela).

Grafikon 7.

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu regresionog modela (Tabela 1) i podataka o potrošnji derivata (UNO) i cijenama u 2021. godini (*International Road Transport Union*, preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH)

Grafikon 8.

Izvor: Simulacija autora na osnovu regresionog modela (Tabela 1) i podataka o potrošnji derivata (UNO) i cijenama u 2021. godini (*International Road Transport Union*, preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH)

Navedeni efekti odnose se isključivo na pripadajuće prihode po osnovu potrošnje dizel goriva i benzina.²² Treba imati na umu važnu činjenicu da bi, u uvjetima neizmijenjenih ograničenih raspoloživih dohodaka stanovništva, potražnja za ostalim dobrima mogla opasti pri rastu cijena derivata, a to bi se odrazilo na smanjenje naplate prihoda od PDV-a po drugim osnovama.

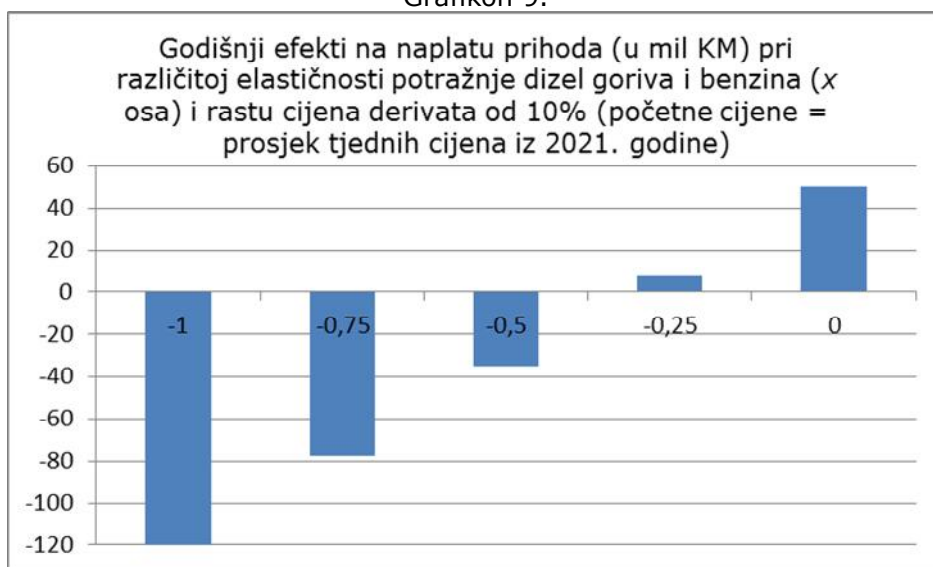
²² Nisu uključeni efekti po osnovu poreza na lož ulje, kerozin i tečni naftni plin.

3.2. Rezultati simulacije statičkog modela – efekti rasta cijena derivata na prihode pri različitim visinama elastičnosti potražnje

Efekti na prihode prikazani u Grafikonu 7. su izračunati prema prosječnoj elastičnosti iz regresionog modela za razdoblje 2005-2021. Treba napomenuti da godišnja elastičnost može odstupati od prosjeka, a prema nekim istraživanjima (Goodwin et al., 2004)²³ **dugoročna cjenovna elastičnost potrošnje goriva je viša od kratkoročne** (prosječno oko -0,6).

Stoga su u nastavku prikazani efekti na prihode pri različitim razinama elastičnosti potražnje (Grafikon 9). Ukupni efekti u našoj simulaciji bi bili veći i pozitivni ukoliko bi početne cijene dizel goriva i benzina bile više, te ukoliko bi elastičnost potražnje bila bliže nuli. U hipotetičkim uvjetima potpuno neelastične potražnje (elastičnost = 0), naplata trošarina i putarine ostala bi jednaka pri rastu cijena, dok bi, zbog više oporezovane vrijednosti rasla naplata PDV-a. U takvim uvjetima bi rast cijena od 10% doveo do neizmijenjene naplate trošarina i putarine, te rasta pripadajućih prihoda od PDV-a za 10%, a ukupnih pripadajućih prihoda za 3% ili za 50,3 mil KM. Druga krajnost bi bila jedinična elastičnost (elastičnost = -1), kada bi prema našem modelu, rast cijena od 10% doveo do pada količina dizel goriva i benzina (te i trošarina i putarine) za isti postotak, pada pripadajućih prihoda od PDV-a za 1%, te pada ukupnih pripadajućih prihoda za 7,3% ili za 120 mil KM.

Grafikon 9.

Izvor: Simulacija autora na osnovu regresionog modela (Tabela 1) i podataka o potrošnji derivata (UNO) i cijenama u 2021. godini (*International Road Transport Union*, preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH)

4. Zaključci

Iz ovog priloga možemo izvući sljedeće zaključke:

- Tjedne cijene dizel goriva i benzina na tržištu BiH imale su rastući trend od početka do konca 2021. godine, a godišnji prosjeci tjednih cijena bili su na razini ispod prosjeka 2019. godine i iznad prosjeka 2020. godine.

²³ Goodwin P., Hanly M. and Dargay J. (2004) Elasticities of Road Traffic and Fuel Consumption with Respect to Price and Income: A Review, *Transport Reviews*.

- Ukupna potrošnja derivata nafte u 2021. godini porasla je za visokih 12,2% u odnosu na 2020. godinu (sa otprilike jednakim stopama rasta potrošnje dizel goriva i benzina), a opala je za 0,8% u odnosu na 2019. godinu (gdje je potrošnja dizel goriva zabilježila rast od 2,8%, a potrošnje benzina pad od 8,7%).
- Na osnovu rezultata iz postavljenog modela višestruke regresije u razdoblju 2005-2021 izračunata je prosječna elastičnost potražnje za dizel gorivo i benzin (zajedno) u iznosu od -0,2469%.
- Izračunato je da bi se, u slučaju rasta cijena dizel goriva i benzina u odnosu na prosjek iz 2021. godine, **uz ostale neizmijenjene uvjete** (BDP), negativni efekti na naplatu trošarina na dizel gorivo i benzin i putarine zbog pada količina, nadoknadili pozitivnim efektima u vidu više naplate od pripadajućih prihoda od PDV-a, tako da bi ukupni efekti bili otprilike neutralni (rast 0-20 mil KM pri rastu cijena do 75%, sa prelaskom efekata u negativnu zonu sa rastom cijena iznad tog razina).
- Na osnovu istraživanja drugih autora, prema kojima je dugoročna elastičnost viša od kratkoročne, ukupni efekti na naplatu prihoda dugom roku bili bi negativni i pri niskim stopama rasta cijena dizel goriva i benzina.

Analiza naplate prihoda od trošarina na pivo

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

1. Politika oporezivanja piva u BiH

Trošarinski proizvodi u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) i politika njihovog oporezivanja definirani su Zakonom o trošarinama u BiH iz 2009. godine (u daljem tekstu: Zakon)²⁴. Ovaj Zakon je od 2009. godine izmijenjen i dopunjen tri puta, dva puta u 2014. godini, te jednom u 2017. godini. Izmjene Zakona iz 2014. godine odnosile su se na oporezivanje duhanskih prerađevina²⁵ i bezalkoholnih pića, piva i vina²⁶, dok su se izmjene Zakona iz 2017. godine odnosile na oporezivanje derivata nafte²⁷. Prihodi po osnovu trošarina uplaćuju se na Jedinstveni račun Uprave za neizravno oporezivanje, a njihova raspodjela vrši se u skladu sa [Zakonom o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda](#)²⁸.

Uz porez na dodanu vrijednost, pivo se u Bosni i Hercegovini i u Evropskoj uniji dodatno oporezuje trošarinom. Pivom se smatra osvježavajuće pjenušavo piće dobiveno od vode, ječmenog slada, kvasca, nezaslađenih žitarica i hmelja, bez obzira na koncentraciju alkohola u pivu. Ciljevi primjene trošarina na pivo, kao i ciljevi primjene trošarina na druge trošarinske proizvode, jesu smanjenje konzumiranja piva iz zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih razloga potrošača, smanjenje svih vanjskih²⁹ troškova nastalih pojačanom potrošnjom alkohola, te smanjenje ukupnih društvenih³⁰ troškova. Porezi i prihodi na alkohol u značajnoj mjeri variraju od zemlje do

²⁴ „Službeni glasnik BiH“, broj 49/09

²⁵ „Službeni glasnik BiH“, broj 49/14

²⁶ „Službeni glasnik BiH“, broj 60/14

²⁷ „Službeni glasnik BiH“, broj 91/17

²⁸ „Službeni glasnik BiH“, br. 55/04 i 34/07

²⁹ Vanjski troškovi mogu biti svi neizravni troškovi prouzročeni konzumacijom alkohola pa samim tim i piva, kao što su automobilske nezgode prouzročene vožnjom u pijanom stanju u kojima može da nastrada neka druga osoba, štete na tuđoj imovini ili nasilje.

³⁰ Neizravan vanjski ili ukupni društveni trošak može da bude medicinsko liječenje problema uzrokovanih alkoholom koji se pokriva iz javnih sredstava, te utjecaj na porezni sustav, budući da potrošnja alkohola može imati posljedice na potrošačev dohodak i potrošnju.

zemlje tako da ne postoji jedinstveno mišljenje ili pravilo o iznosu trošarine na pivo. S obzirom da su razlike u primjenjenim stopama trošarine po pojedinim zemljama velike, to ukazuje na različitost u utemeljenju sustava oporezivanja. Iako oporezivanje piva, kao što je navedeno, generira socijalne, zdravstvene i ekonomske aspekte, osnovni cilj uvođenja trošarina može se pripisati povećanju javnih prihoda, te su uglavnom ekonomski ili fiskalni učinci osnovni, odnosno glavni razlozi uvođenja ovih poreza.

Pregled izmjena zakonodavstva u oblasti piva koje su u primjeni od 01. rujna 2014. godine prikazan je u nastavku.

Obuhvat trošarinskih proizvoda prema izmijenjenom Zakonu prikazan je u Okviru 1.

Okvir 1. Trošarinski proizvodi

Članak 4.
(Trošarinski proizvodi)

- a) naftni derivati;
- b) duhanske prerađevine;
- c) bezalkoholna pića;
- d) alkohol, alkoholna pića i voćna prirodna rakija;
- e) **pivo** i vino;
- f) kava;
- g) biogorivo i biotekućine.

Izvor: Zakon o trošarinama u BiH³¹

U članu 18. Zakona definirani su iznosi trošarine na bezalkoholna pića, pivo i vina. Promijenjena je stopa trošarine na pivo sa 0,20 KM/l na 0,25 KM/l. Pregled trošarinskih stopa prema važećoj legislativi prikazan je u Okviru 2.

Okvir 2. Iznosi trošarine za pivo

- Članak 18.
(Iznosi trošarine za bezalkoholna pića, pivo i vina)
- a) bezalkoholna pića 0,10 KM
  - b) **pivo 0,25 KM**
  - c) vino 0,25 KM

Izvor: Zakon o trošarinama u BiH³²

BiH je od 1. rujna 2014. godine, izmjenama Zakona o trošarinama, uvela diferencirane stope trošarina na pivo. U skladu sa izmjenama Zakona, trošarina na promet piva plaća se 0,25 KM/l. Izuzetno, proizvođač piva čija je prosječna proizvodnja u prethodne tri godine manja od 400.000 hl, trošarinu plaća 0,20 KM/l, kao i uvoznici piva pod uvjetom da je pivo nabavljeno od proizvođača čija je prosječna proizvodnja u prethodne tri godine manja od 400,000 hl. Izmjenom Zakona, dotadašnja standardna stopa trošarine od 0,20 KM/l, postala je niža stopa. Imajući u vidu zakonski prag godišnje proizvodnje kao i druge uvjete za ostvarenje prava na nižu stopu trošarine, očekivalo se da će se niža stopa primjenjivati na domaća piva, a viša na uvozna piva, što bi domaće proizvođače piva stavilo u povoljniji položaj. Međutim, obujam proizvodnje Banjalučke pivare, kao najvećeg industrijskog proizvođača piva u BiH, vrlo brzo je premašio propisani prag za primjenu niže stope trošarine, stavljajući ovu pivovaru u neravnopravan položaj u odnosu na

³¹ „Službeni glasnik BiH“, br. 49/09

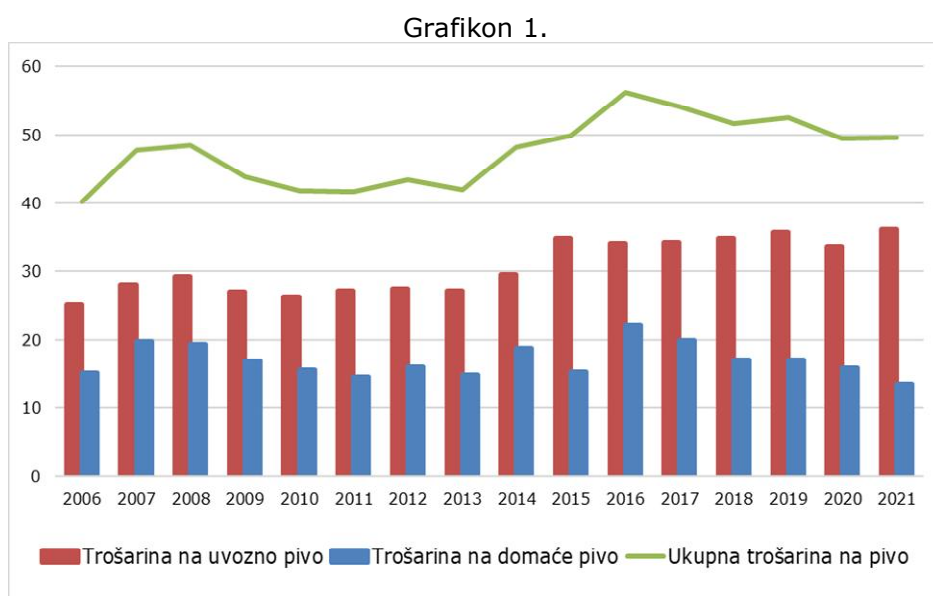
³² „Službeni glasnik BiH“, broj 49/09, izmjena broj 60/14

ostalu domaću konkurenciju. Posebno, u uvjetima djelovanja negativnih posljedica pandemije korona virusa, koje je dodatno otežalo poslovanje poslovnim subjektima iz BiH, Banjalučka pivara je u 2020. godini imala pad volumena, ostvarivši proizvodnju nižu od 400.000 hl. Obračun trošarine na pivo detaljnije je propisan člancima 22a³³ i 23³⁴ Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o primjeni Zakona o trošarinama u BiH³⁵.

2. Godišnje kretanje prihoda od trošarina na pivo

Iako ukupni prihodi od trošarina imaju značajan udio u ukupnim prihodima od neizravnih poreza i bruto domaćem proizvodu, ukupni prihodi od trošarina na pivo čine od 3,3% do 5,2% u ukupnim prihodima od trošarina na godišnjoj razini u razdoblju 2006-2021. godina.

U grafikonu 1 prikazano je kretanje godišnje naplate prihoda od trošarina na pivo tijekom razdoblja 2006-2021. godina, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Prikazana je godišnja naplata ukupnih prihoda od trošarina na pivo u promatranom vremenskom razdoblju, kao i godišnja naplata prihoda od trošarina razdvojena po komponentama – prihodi od trošarina na uvozno pivo i prihodi od trošarina na domaće pivo.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Godišnje kretanje u naplati ukupnih prihoda od trošarina na pivo u prikazanom vremenskom razdoblju obilježeno je globalnim faktorima poput dva šoka, te izmjenama Zakona. Tako je, na kretanje ukupnih prihoda od trošarina na pivo utjecala svjetska ekonomsko-financijska kriza koja

³³ Člankom 22a. Pravilnika, definirano je pravo obračuna trošarine u iznosu od 0,20 KM/l proizvođačima piva koji su u svojim evidencijama iskazali prosječnu godišnju proizvodnju manju od 400.000 hl na razini prethodne tri kalendarske godine. Proizvođač piva za kojeg nisu protekle tri godine od početka proizvodnje piva, prosječnu proizvodnju na godišnjoj razini utvrđuje na osnovu broja kalendarskih godina u kojima je vršio proizvodnju. Ukoliko se kontrolom iskazanih podataka utvrdi da proizvođač nije imao pravo na manju stopu trošarine, isti je dužan platiti razliku trošarine od 0,05 KM/l na količinu piva oporezovanu trošarinom za koju je korištena niža stopa, sa pripadajućom zakonskom zateznom kamatom.

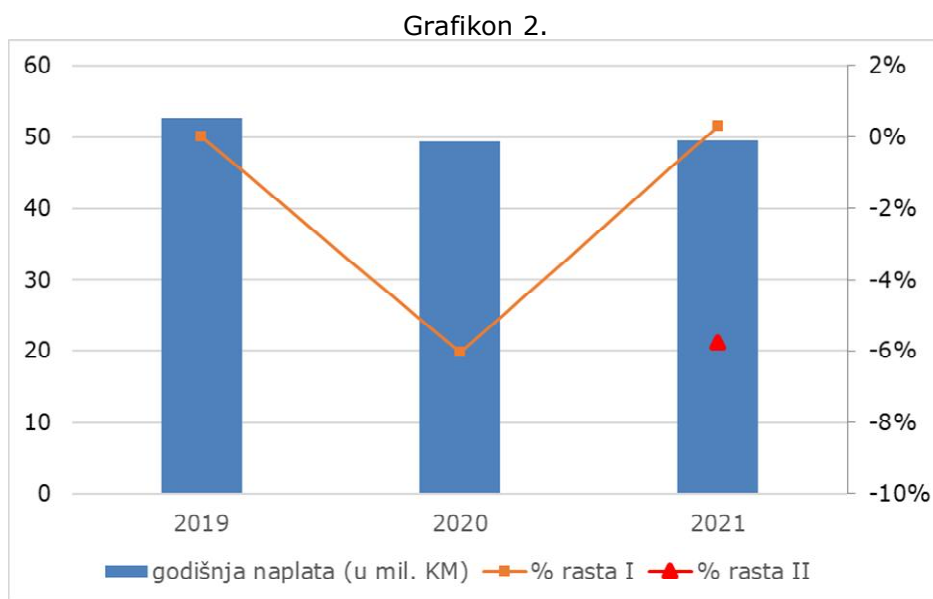
³⁴ Člankom 23. Pravilnika, definirano je obračunavanje trošarine na proizvode koji se uvoze. Uvoznik piva ostvaruje pravo na primjenu niže stope trošarine u iznosu od 0,20 KM/l pod uvjetom da u carinskom postupku priloži izjavu proizvođača ovjerenu od strane organa nadležnog za obračun i naplatu trošarine zemlje izvoznika, o proizvedenim količinama piva u hektolitrima u prethodne tri kalendarske godine. Na osnovu podataka, carinska ispostava prihvaćene dokumente evidentira i ovjerava sa naznakom kalendarske godine za koju je dokument važeći nakon čega original zadržava, a ovjerenu kopiju uručuje uvozniku, koju uvoznik prilaže na uvid u svim sljedećim uvozima piva od tog proizvođača. Ukoliko se naknadnom kontrolom utvrdi netočnost podataka u izjavi proizvođača na temelju kojeg je ostvareno pravo na manju stopu trošarine, uvoznik je dužan platiti razliku trošarine od 0,05 KM/l na količinu uvezenog piva za kojeg su dati netočni podaci.

³⁵ „Službeni glasnik BiH“, broj 74/14

se može okarakterizirati kao prvi značajniji šok u promatranom petnaestogodišnjem razdoblju, nakon čega su u 2014. godini uslijedile izmjene u zakonskoj regulativi, te pojava pandemije Covid-19 koja je drugi globalni šok koji je utjecao na naplatu ovih prihoda.

2.1. Godišnje kretanje ukupnih prihoda od trošarina na pivo

S obzirom na aktualnost drugog šoka od kojeg se globalna svjetska ekonomija, kao i ekonomija BiH još uvijek oporavlja, a koji je prouzročen pojavom pandemije Covid-19, te mjerama u borbi protiv širenja virusa, fokus godišnje analize je trogodišnje razdoblje 2019-2021. godina (grafikon 2). Grafikonom je prikazano kretanje trogodišnje naplate ukupnih prihoda od trošarina na pivo, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)³⁶.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U 2020. godini zabilježen je trend opadanja u naplati ukupnih prihoda od trošarina na pivo u odnosu na 2019. godinu za 6,0% (grafikon 2, % rasta I). Blagi oporavak ovih prihoda za 0,3% zabilježen je u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu (grafikon 2, % rasta I), dok se negativan trend zadržao u odnosu na 2019. godinu, te su ovi prihodi u 2021. godini za 5,7% ispod naplate u 2019. godini (grafikon 2, % rasta II). Nominalna naplata ukupnih prihoda od trošarina na pivo u 2021. godini je na razini naplate u 2014. godini kada su povećane stope trošarina, odnosno kada je uvedena diferencirana trošarina ovisno o godišnjoj proizvodnji piva.

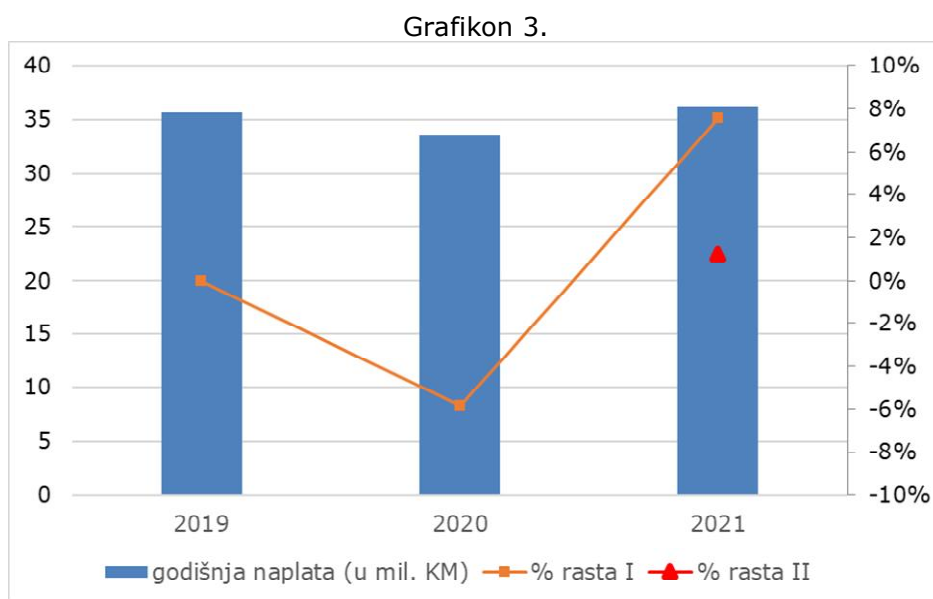
Pored kretanja ukupnih prihoda od trošarina na pivo u trogodišnjem razdoblju, u nastavku je prikazana analiza kretanja prihoda od trošarina na pivo po komponentama (uvozna i domaća trošarina) u istom razdoblju, koja pruža detaljniju sliku o preferencijama potrošača i utjecaju drugih vanjskih faktora.

2.2. Godišnje kretanje prihoda od trošarina na uvozno pivo

Količina piva koja se uvozi u BiH značajno je veća od količine piva koja se proizvodi u BiH. Najveće količine piva uvoze se iz Srbije i Hrvatske. Grafikonom 3 prikazano je kretanje trogodišnje naplate

³⁶ 2019. godina korištena kao baza

prihoda od trošarina na uvozno pivo, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)³⁷.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Pojava virusa korona, neizvjesnost od nepoznatog virusa, te mjere uvedene u borbi protiv širenja virusa i suzdržavanje od potrošnje, doveli su do pada prihoda od trošarina na uvozno pivo u 2020. godini za 5,9% u odnosu na prethodnu 2019. godinu (grafikon 3, % rasta I). Popuštanje mjera i otvaranje granica dovelo je do povijesnog maksimuma u naplati prihoda od trošarina na uvozno pivo u 2021. godini koja je za 7,6% veća u odnosu na prethodnu 2020. godinu (grafikon 3, % rasta I), te za 1,3% veća u odnosu na godinu prije pojave pandemije, odnosno 2019. godinu (grafikon 3, % rasta II).

Osnovni razlog povećanja prihoda od trošarina na pivo iz uvoza u posljednjih nekoliko godina može se pripisati preferencijama potrošača, velikom paletom ponude piva iz uvoza, te nižom cijenom uvoznog piva kao nelojalnom konkurencijom u odnosu na domaće proizvođače. Godinama unatrag, a prije trenutačne inflacije na globalnoj razini, bilježi se pad cijena uvoznog piva, iako uvjeti na tržištu nisu bili pogodni za ovo smanjenje.

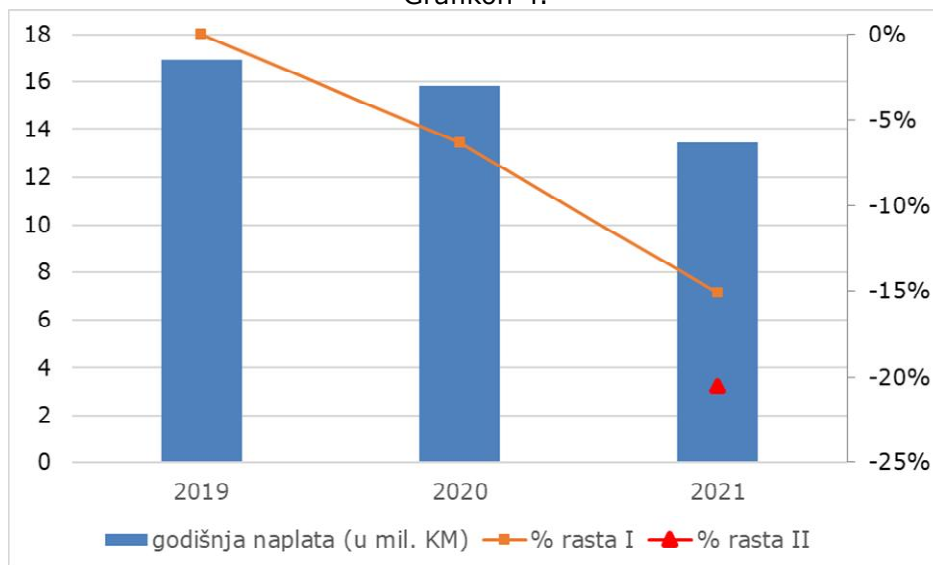
2.3. Godišnje kretanje prihoda od trošarina na domaće pivo

Pored drugih sirovina, veliki značaj za proizvodnju kvalitetnog piva ima kvalitet vode tako da BiH ima preduvjete za dobar kvalitet ovog proizvoda. Također, postoje značajni potencijali za inovacije u lancu vrijednosti proizvodnje piva u zemlji, posebno u tehnološkom procesu proizvodnje. Pivovare koje posluju u BiH su uglavnom industrijskog tipa i posjeduju vlastite laboratorije i razvojne timove. Međutim, u posljednje vrijeme, sve je više malih zanatskih "kraft" pivovara koje zbog kvaliteta, različitih aroma, različite gorčine, te različitosti u količini alkohola u odnosu na industrijsko pivo, postaju sve popularnije na domaćem tržištu. Bez obzira na to, prihodi od trošarina na domaće pivo u trogodišnjem razdoblju, 2019-2021. godina, imaju tendenciju pada. Grafikonom 4 prikazano je kretanje trogodišnje naplate prihoda od trošarina na domaće pivo, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)³⁸.

³⁷ 2019. godina korištena kao baza

³⁸ 2019. godina korištena kao baza

Grafikon 4.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Tako je, u 2021. godini zabilježena naplata prihoda od trošarina na domaće pivo manja za 15,1% u odnosu na prethodnu 2020. godinu (grafikon 4, % rasta I), te manja za 20,5% u odnosu na 2019. godinu (grafikon 4, % rasta II). U 2020. godini, prihodi od trošarina na domaće pivo bili su manji za 6,4% u odnosu na 2019. godinu (grafikon 4, % rasta I). Osnovni razlog pada prihoda od trošarina na domaće pivo u posljednjih nekoliko godina jeste pad obujma proizvodnje domaćeg piva kao i pad njegove potrošnje kod domaćeg stanovništva. Uzrok pada potrošnje domaćeg piva jesu navike i preferencije potrošača bez obzira na mnoge kampanje pod sloganom "kupujmo domaće", posebno u razdoblju trajanja najrigoroznijih mjera uvedenih u borbi protiv širenja virusa korona. Trend zanatskog "kraft" piva čija popularnost raste na europskom i svjetskom tržištu, nije uspostavio široku distributivnu mrežu u BiH, te na taj način povećao prodaju svog proizvoda koja bi utjecala na povećanje ovih prihoda.

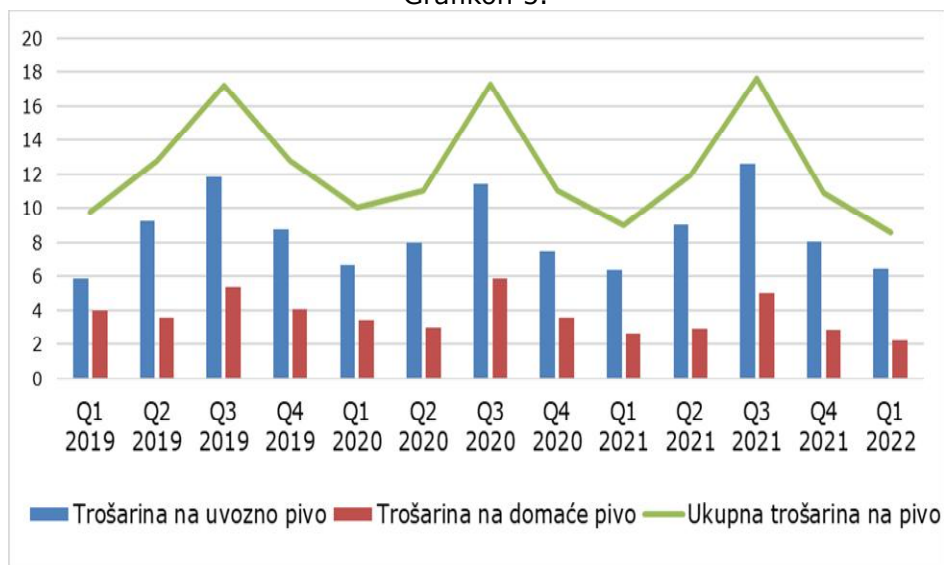
3. Kvartalno kretanje prihoda od trošarina na pivo

Ciljevi kvartalne analize prihoda od trošarina na pivo su višestruki. Pored analize utjecaja pandemije i utjecaja mjera poduzetih u cilju suzbijanja širenja virusa na naplatu ukupnih prihoda od trošarina na pivo i naplatu prihoda od trošarina na pivo po komponentama, ciljevi analize su razumjevanje trenutnog stanja, preferencija potrošača, sezonskog utjecaja na prodaju, tj. konzumaciju piva, te budućeg očekivanja uz zadržavanje postojećih politika.

Grafikonom 5 prikazano je kvartalno kretanje prihoda od trošarina na pivo za navedeno razdoblje u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Kvartalna dinamika kretanja ukupnih prihoda od trošarina na pivo, kao i prihoda od trošarina na pivo po komponentama – prihodi od trošarina na uvozno pivo i prihodi od trošarina na domaće pivo, prikazana je za razdoblje od prvog kvartala (Q1) 2019. godine do prvog kvartala (Q1) 2022. godine³⁹.

³⁹ Posljednji raspoloživi podaci

Grafikon 5.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

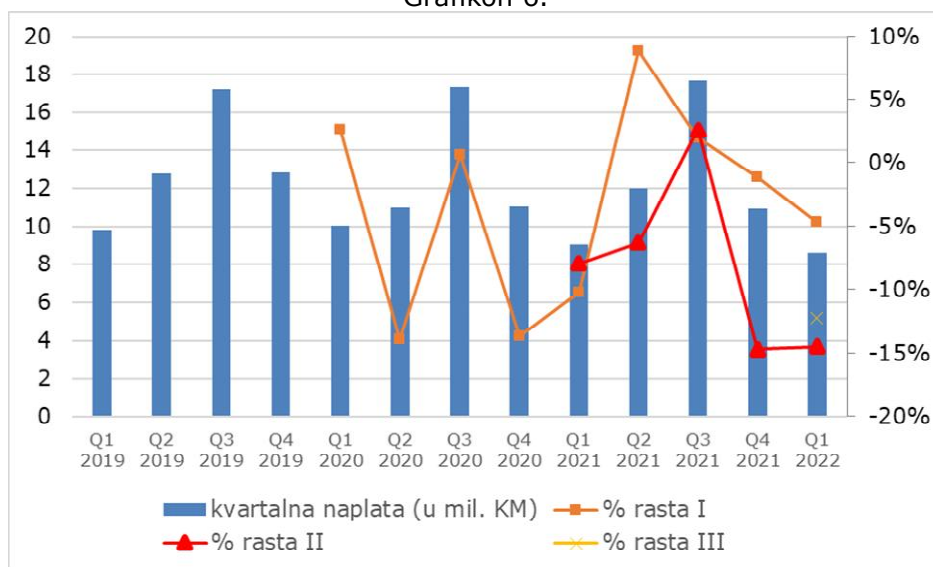
Podaci prikazuju sezonski trend u naplati ukupnih prihoda od trošarina na pivo koji je posljedica vremenskih uvjeta, te je najveća potrošnja piva zabilježena u trećim kvartalima, odnosno u ljetnim mjesecima. Kako je pivo najpopularnije alkoholno piće na svijetu te je, nakon vode i čaja treće najpopularnije piće uopće, iz grafikona je uočljivo da se u BiH najviše konzumira kada su visoke temperature, te stanovništvo poseže za osvježanjem. Nakon što su prethodne dvije sezone bile pogođene pandemijskim valovima i povremenim zatvaranjima koja su uslijedila kao posljedica mjera u borbi protiv virusa korona, očekivanja su da će ovo ljeto prodaja piva biti veća što će utjecati na povećanje prihoda od trošarina na pivo u trećem kvartalu tekuće godine.

3.1. Kvartalno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na pivo

Grafikonom 6 prikazano je kvartalno kretanje naplate ukupnih prihoda od trošarina na pivo, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala), za razdoblje Q1 2019 – Q1 2022. godine⁴⁰.

⁴⁰ 2019. godina korištena kao baza

Grafikon 6.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Analizom kvartalnih kretanja ukupnih prihoda od trošarina na pivo u prvim kvartalima u promatrane četiri godine, najveća naplata zabilježena je u prvom kvartalu 2020. godine koja je za 2,6% veća u odnosu za isto razdoblje 2019. godine (grafikon 6, % rasta I). U prvom kvartalu 2021. godine došlo je do pada ovih prihoda za 10,3% u odnosu na isto razdoblje 2020. godine (grafikon 6, % rasta I). Prvi kvartal 2020. godine, kao razdoblje početka pojave pandemije Covid-19 u BiH u kojem još uvijek nisu bile uvedene rigorozne mjere u borbi protiv širenja virusa, imao je rastući trend koji je prekinula pojava virusa uzrokujući pad ovih prihoda. U prvom kvartalu 2022. godine zabilježen je pad u naplati ukupnih prihoda od trošarina na pivo za 4,7% u odnosu na prvi kvartal 2021. godine (grafikon 6, % rasta I), za 14,5% u odnosu na prvi kvartal 2020. godine (grafikon 6, % rasta II), te za 12,2% u odnosu na prvi kvartal 2019. godine (grafikon 6, % rasta III).

Kao posljedica mjera u borbi protiv pandemije, naplata ukupnih prihoda od trošarina na pivo u drugim kvartalima bilježi najveći pad za 13,9% u drugom kvartalu 2020. godine u odnosu na drugi kvartal prethodne godine (grafikon 6, % rasta I). Pad je zabilježen u kvartalu u kojem su mjere ograničavanja i prestanak rada ugostiteljskih objekata, zabrana i ograničavanje kretanja i okupljanja bile najrigoroznije te značajno utjecale na naplatu ovih prihoda. Drugi kvartal 2021. godine bilježi oporavak u naplati ukupnih prihoda od trošarina na pivo na kvartalnoj razini u odnosu na isto razdoblje prethodne godine za 8,8%, međutim u odnosu na isto razdoblje prije pandemije i dalje je u padu za 6,3% (grafikon 6, % rasta II).

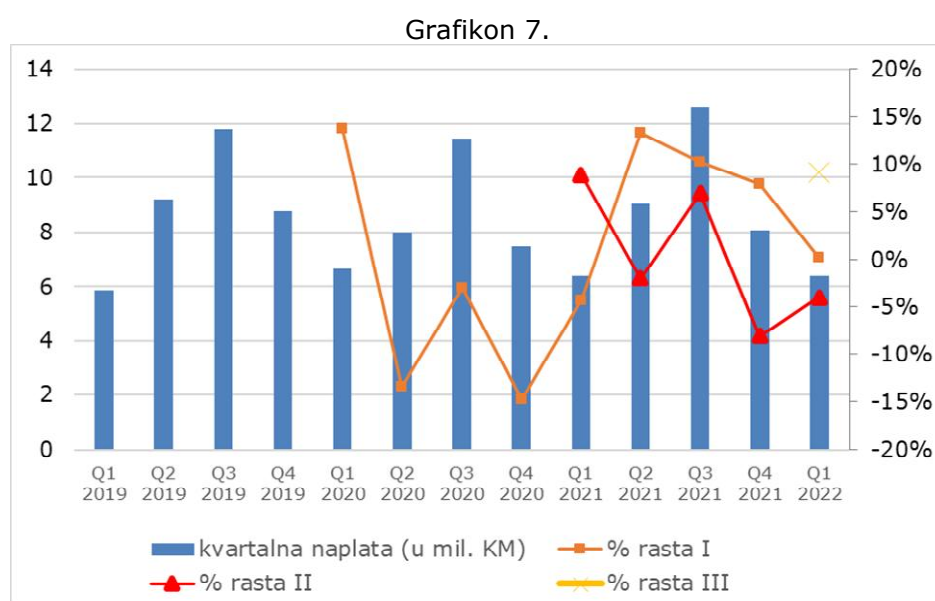
Kretanje ukupnih prihoda od trošarina na pivo u trećim kvartalima u promatrane tri godine ima rastući trend. Iako su ovi prihodi, zbog sezonskog karaktera, najveći u trećim kvartalima, njihova naplata u trećem kvartalu 2020. godine ukazuje na brz oporavak od mjera u borbi protiv pandemije kada je u pitanju ovaj trošarinski proizvod. Tako su, ukupni prihodi od trošarina na pivo u trećem kvartalu 2020. godine za 0,6% veći u odnosu na isto razdoblje 2019. godine (grafikon 6, % rasta I), dok su u trećem kvartalu 2021. godine veći za 1,9% u odnosu na treći kvartal 2020. godine (grafikon 6, % rasta I), odnosno za 2,6% veći u odnosu na treći kvartal 2019. godine (grafikon 6, % rasta II).

U četvrtim kvartalima posljednje tri godine, kretanje ukupnih prihoda od trošarina na pivo je u padu, te je njihova naplata u četvrtom kvartalu 2020. godine za 13,7% manja u odnosu na četvrti kvartal 2019. godine (grafikon 6, % rasta I), dok je u četvrtom kvartalu 2021. godine za 1,2%

manja u odnosu na isto razdoblje 2020. godine (grafikon 6, % rasta I), te za 14,7% manja u odnosu na isto razdoblje 2019. godine (grafikon 6, % rasta II).

3.2. Kvartalno kretanje prihoda od trošarina na uvozno pivo

Grafikonom 7 prikazano je kvartalno kretanje naplate prihoda od trošarina na uvozno pivo, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala), za razdoblje Q1 2019 – Q1 2022. godine⁴¹.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kretanje naplate prihoda od trošarina na uvozno pivo na kvartalnoj razini u promatranom razdoblju je također pod utjecajem sezonskog karaktera. Tako je, u promatranom vremenskom razdoblju naplata prihoda od trošarina na uvozno pivo u prvim kvartalima najveća u 2020. godini, odnosno u razdoblju prije "lockdown"-a, za 13,7% je veća u odnosu na prvi kvartal 2019. godine (grafikon 7, % rasta I), te za 4,5% je veća u odnosu na prvi kvartal 2021. godine. U prvom kvartalu 2022. godine naplata prihoda od trošarina na uvozno pivo za 0,3% je veća u odnosu na prvi kvartal 2021. godine (grafikon 7, % rasta I), te za 9,2% u odnosu na prvi kvartal 2019. godine (grafikon 7, % rasta III), dok je u odnosu na isto razdoblje 2020. godine manja za 4,0% (grafikon 7, % rasta II).

U drugim kvartalima najveći pad prihoda od trošarina na uvozno pivo zabilježen je u drugom kvartalu 2020. godine za 13,5% u odnosu na drugi kvartal 2019. godine (grafikon 7, % rasta I), kao posljedica Covid-19 mjera. Naplata prihoda od trošarina na uvozno pivo u drugom kvartalu 2021. godine za 13,3% je veća u odnosu na drugi kvartal 2020. godine (grafikon 7, % rasta I), dok je u odnosu na drugi kvartal 2019. godine manja za 2,0% (grafikon 7, % rasta II) što ukazuje na postepen oporavak od šoka.

U trećem kvartalu 2020. godine kretanje prihoda od trošarina na uvozno pivo manje je za 3,0% u odnosu na isti kvartal 2019. godine (grafikon 7, % rasta I), dok je u trećem kvartalu 2021. godine zabilježena rekordna kvartalna naplata ovih prihoda. Tako je, naplata prihoda od trošarina na uvozno pivo u trećem kvartalu 2021. godine veća za 10,3% u odnosu na treći kvartal 2020.

⁴¹ 2019. godina korištena kao baza

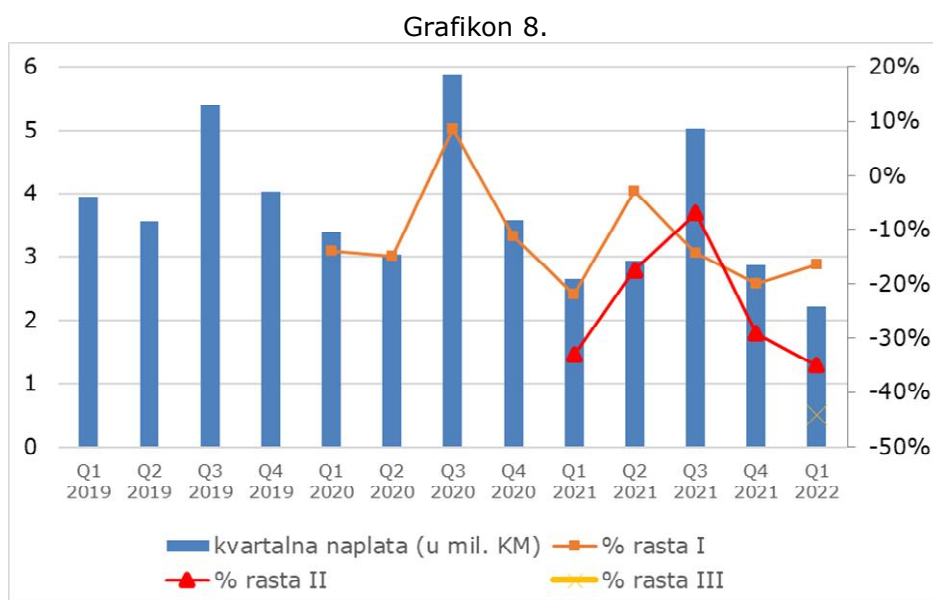

godine (grafikon 7, % rasta I), te je za 6,9% veća u odnosu na treći kvartal 2019. godine (grafikon 7, % rasta II).

U četvrtim kvartalima, najmanja naplata prihoda od trošarina na uvozno pivo zabilježena je u 2020. godini kada je u odnosu na četvrti kvartal 2019. godine naplata manja za 14,8% (grafikon 7, % rasta I), dok je naplata u četvrtom kvartalu 2021. godine veća za 7,9% u odnosu na četvrti kvartal 2020. godine (grafikon 7, % rasta I), međutim u odnosu na četvrti kvartal 2019. godine naplata ovih prihoda manja je za 8,1% (grafikon 7, % rasta II).

3.3. Kvartalno kretanje prihoda od trošarina na domaće pivo

Kvartalna naplata prihoda od trošarina na domaće pivo također je pod sezonskim utjecajem uz posljedice Covid-19 šoka. Grafikonom 8 prikazano je kvartalno kretanje naplate prihoda od trošarina na domaće pivo, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala), za razdoblje Q1 2019 – Q1 2022. godine⁴².

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U promatranom vremenskom razdoblju, naplata prihoda od trošarina na domaće pivo u prvim kvartalima najveća je u 2019. godini, nakon čega dolazi do konstantnog smanjenja naplate ovih prihoda. Tako su, prihodi od trošarina na domaće pivo u prvom kvartalu 2020. godine za 14,1% manji u odnosu na prvi kvartal 2019. godine (grafikon 8, % rasta I). U prvom kvartalu 2021. godine zabilježen je pad ovih prihoda za 22,0% u odnosu na prvi kvartal 2020. godine (grafikon 8, % rasta I), te za 33,0% u odnosu na prvi kvartal 2019. godine (grafikon 8, % rasta II). Prvi kvartal tekuće godine karakterizira značajan pad u naplati prihoda od trošarina na domaće pivo, 16,6% u odnosu na prvi kvartal 2021. godine (grafikon 8, % rasta I), 35% u odnosu na prvi kvartal 2020. godine (grafikon 8, % rasta II), te 44,1% u odnosu na prvi kvartal 2019. godine (grafikon 8, % rasta III).

Prihodi od trošarina na domaće pivo naplaćeni u drugim kvartalima najveći su također u 2019. godini, nakon čega su u drugom kvartalu 2020. godine manji za 15,0% (grafikon 8, % rasta I), te u drugom kvartalu 2021. godine manji za 17,6% (grafikon 8, % rasta II). S obzirom da je u pitanju domaće pivo te zatvaranje granica i smanjenje obujma vanjskotrgovinske razmjene nije

⁴² 2019. godina korištena kao baza

imalo utjecaj na smanjenje potrošnje, razlozi kao što su "lockdown", odnosno zatvaranje u zemlji, pogotovo ugostiteljskih objekata u kojima je pivo najprodavanije alkoholno piće, kao i suzdržavanje stanovništva od potrošnje, značajno su se odrazili na smanjenje potrošnje domaćeg piva. Iako je u 2021. godini došlo do oporavka ekonomije na svim poljima uz normalno funkcioniranje ugostiteljskih objekata i trgovinskih lanaca, nastavak smanjenja prihoda od trošarina na domaće pivo pripisuje se preferencijama potrošača, te sve nižim cijenama uvoznog piva koje domaćim pivarima zadaje nelojalnu konkurenciju.

Prihodi od trošarina na domaće pivo u trećim kvartalima u promatranom vremenskom razdoblju imali su tendenciju rasta u 2020. godinu za 8,6% u odnosu na treći kvartal 2019. godine (grafikon 8, % rasta I), dok je u trećem kvartalu 2021. godine zabilježena naplata ovih prihoda manja za 14,3% u odnosu na isto razdoblje 2020. godine (grafikon 8, % rasta I), odnosno za 6,9% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine (grafikon 8, % rasta II).

Također i u četvrtim kvartalima prihodi od trošarina na domaće pivo najveći su u 2019. godini. Tako su ovi prihodi za 12,8% veći u odnosu na četvrti kvartal 2020. godine, te za 41,0% veći u odnosu na četvrti kvartal 2021. godine.

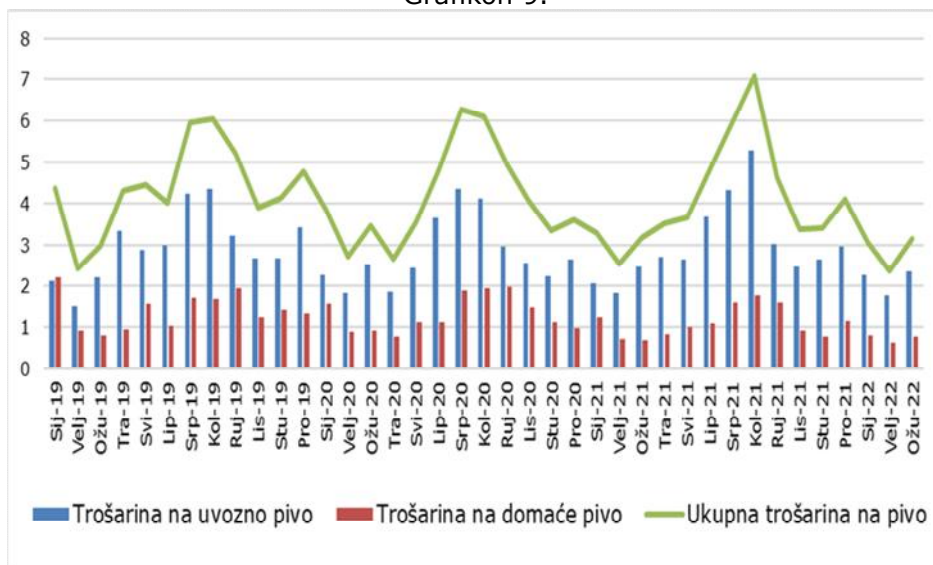
4. Mjesečno kretanje prihoda od trošarina na pivo

S obzirom na aktualnost drugog šoka od kojeg se globalna ekonomija i ekonomija BiH još uvijek oporavlja, a koji je prouzročen pojavom pandemije Covid-19, te mjerama u borbi protiv širenja virusa, analizom je prikazano mjesečno kretanje prihoda od trošarina na pivo za razdoblje prije pandemije, razdoblje tijekom pandemije i razdoblje nakon pandemije. Također, analizom je obuhvaćen početak krize prouzročene ratom u Ukrajini, koji je počeo koncem veljače 2022. godine, kao i razdoblje galopirajuće inflacije na globalnoj razini koja se u velikoj mjeri reflektirala na BiH. Sukladno navedenom, mjesečna dinamika kretanja prihoda od trošarina na pivo prikazana je za razdoblje od siječnja 2019. godine do ožujka 2022. godine⁴³. Ciljevi mjesečne analize prihoda od trošarina na pivo su analiza utjecaja vanjskih faktora kao što su pandemija i mjere u borbi protiv pandemije, rat između Rusije i Ukrajine, inflacija, razumjevanje trenutnog stanja, razumjevanje preferencija potrošača, te analiza sezonskog utjecaja na potrošnju piva.

Grafikonom 9 prikazano je mjesečno kretanje prihoda od trošarina na pivo za navedeno razdoblje, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Prikazano je mjesečno kretanje ukupne naplate prihoda od trošarina na pivo u promatranom vremenskom razdoblju, kao i mjesečno kretanje naplate prihoda od trošarina razdvojeno po komponentama.

⁴³ Posljednji raspoloživi podaci

Grafikon 9.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod kvartalnih podataka, iz grafikona je vidljivo da je najveća naplata ukupnih prihoda od trošarina na pivo na mjesečnoj razini u ljetnim mjesecima. Zbog vremenskih uvjeta, najveća potrošnja piva je u razdoblju od lipnja do rujna, nakon čega potrošnja blago opada do prosinca, kada je zabilježeno povećanje ovih prihoda zbog novogodišnjih i božićnih blagdana. Pojačana potrošnja nerezidenata, povećan broj turista i dijaspora, građana BiH na privremenom radu u inozemstvu, organiziranje proslava, stvaranje zaliha za siječanjske blagdane, osnovni su razlozi koji doprinose povećanju prihoda od trošarina na pivo u prosincu.

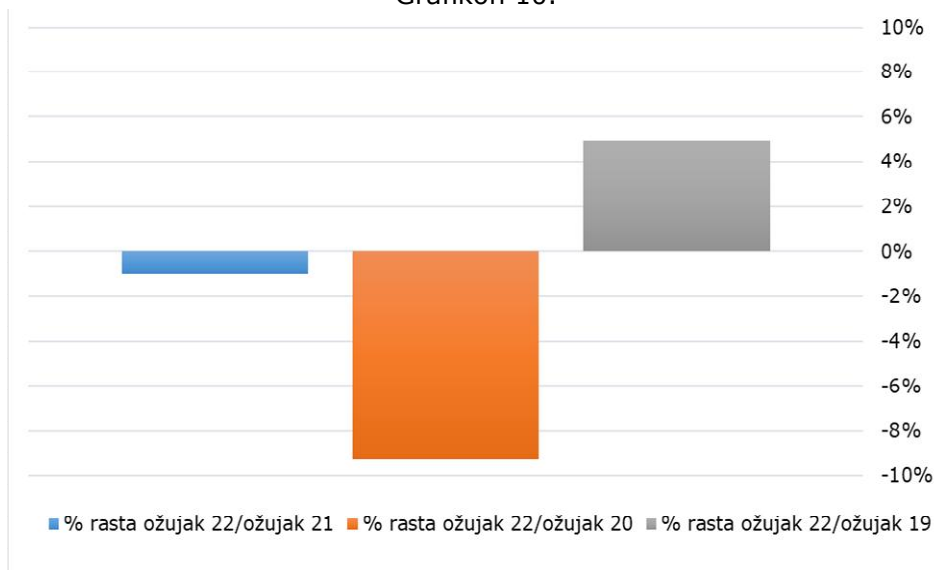
U promatranom vremenskom razdoblju, najveća naplata ukupnih prihoda od trošarina na pivo na mjesečnoj razini zabilježena je u kolovozu 2021. godine, te su ovi prihodi za 16,1% veći u odnosu na isti mjesec 2020. godine i za 17,0% u odnosu na kolovoz 2019. godine (grafikon 9).

Mjesečni podaci o naplati prihoda od trošarina na uvozno pivo prikazani grafikonom 9 najveći su u kolovozu 2021. godine koji su za 27,8% veći u odnosu na isti mjesec 2020. godine, te za 24,8% veći u odnosu na kolovoz 2019. godine.

Najveći prihodi od trošarina na domaće pivo na mjesečnoj razini zabilježeni su u siječnju 2019. godine, koji je jedini mjesec u promatranom vremenskom razdoblju u kojem je naplata prihoda od trošarina na domaće pivo bila veća od naplate prihoda od trošarina na uvozno pivo za 4,1%. Nakon ovog razdoblja, prihodi od trošarina na domaće pivo počeli su da opadaju u odnosu na prihode od trošarina na uvozno pivo.

S obzirom da su mjesečni podaci o naplaćenim prihodima od trošarina na pivo do izrade ove analize dostupni zaključno sa ožujkom tekuće godine koji je obilježen ratom u Ukrajini kao i trenutačno aktualnom inflacijom na globalnoj razini, grafikonom 10 prikazan je njihov utjecaj na kretanje naplate prihoda od trošarina na pivo kroz stopu rasta ovih prihoda.

Grafikon 10.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Ukupni prihodi od trošarina na pivo u ožujku 2022. godine za 1,0% su manji u odnosu na ožujak 2021. godine (grafikon 10, % rasta ožujak 22/ožujak 21), za 9,3% su manji u odnosu na ožujak 2020. godine (grafikon 10, % rasta ožujak 22/ožujak 20), dok su u odnosu na ožujak 2019. godine veći za 4,9% (grafikon 10, % rasta ožujak 22/ožujak 19).

S obzirom na početak rata u Ukrajini, trenutačnu inflaciju na globalnoj razini koja u velikoj mjeri zahvata BiH, neizvjesno je na koji način će se u budućem razdoblju novonastala kriza odraziti na naplatu prihoda od trošarina na pivo. Očekivanja su da će eskalacija sukoba između Rusije i Ukrajine utjecati na povećanje cijene ječma koje su dostigle povijesni maksimum, jer je Ukrajina među prvih pet svjetskih proizvođača ječma čineći 18% ukupne svjetske proizvodnje ječma. S obzirom da ječam čini 30% troškova sirovina u proizvodnji piva i mnogi proizvođači piva još uvijek upotrebljavaju zalihe ječma iz prethodne sezone žetve koje su nabavili prije nego što je inflacija dostigla vrhunac, u prva tri mjeseca tekuće godine nije bilo značajnijih poremećaja u lancima opskrbe. Tako, primjerice, u zemljama koje su veći proizvođači ječma kao što je Indija, ukoliko dođe do poremećaja u lancima opskrbe cijene piva mogu da se kreću u skladu sa lokalnim cijenama ječma jer njihove pivovare uglavnom nabavljaju ječam lokalno, dok je europsko tržište u velikoj mjeri ovisno o ječmu iz Ukrajine.

Jedna od značajnih posljedica rata u Ukrajini već je rezultirala naglim povećanjem sirove nafte na svjetskom tržištu, što je imalo izravan utjecaj na troškove flaširanja jer sirova nafta čini značajnu komponentu sirovina u proizvodnji ambalaže. Trenutačna situacija negativno utječe i na domaće pivovare kroz rast cijena troškova materijala za pakiranje i ambalažu, odnosno stvara dodatni problem domaćim proizvođačima piva koji se suočavaju sa visokim troškovima ambalaže zbog povećane inflacije u cijenama stakla. S obzirom da bi novonastala kriza mogla da dovede do inflatornih pritisaka i poremećaja u lancima opskrbe na globalnoj razini i u zemlji, kretanje naplate prihoda od trošarina na pivo biće predmet analize i u budućem razdoblju.

Analiza naplate prihoda od trošarina na bezalkoholna pića

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

1. Politika oporezivanja bezalkoholnih pića u Bosni i Hercegovini

Bezalkoholna pića se u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) oporezuju porezom na dodanu vrijednost i trošarinom. U smislu Zakona o trošarinama u BiH (u daljem tekstu: Zakon)⁴⁴ kojim su definirani trošarinski proizvodi i politika njihovog oporezivanja, bezalkoholnim pićima smatraju se osvježavajuća bezalkoholna pića od voćnog soka, voćne baze, biljnih ekstrakata, žitarica i surutke, umjetna osvježavajuća bezalkoholna pića i nisko energetska osvježavajuća bezalkoholna pića⁴⁵. Prihodi po osnovu trošarina na bezalkoholna pića uplaćuju se na Jedinštveni račun Uprave za neizravno oporezivanje, a njihova raspodjela vrši se u skladu sa [Zakonom o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda](#)⁴⁶.

Pregled aktualnih trošarinskih proizvoda prema Zakonu prikazan je u Okviru 1, dok je pregled trošarinskih stopa prema važećoj legislativi prikazan u Okviru 2.

Okvir 1.

<p>Članak 4. (Trošarinski proizvodi)</p> <p>a) naftni derivati; b) duhanske prerađevine; c) bezalkoholni napici; d) alkohol, alkoholni napici i prirodna voćna rakija; e) pivo i vino; f) kava; g) biogoriva i biotekućine.</p>
--

Izvor: Zakon o trošarinama u BiH

Okvir 2.

<p>Članak 18. (Iznosi trošarine za bezalkoholne napitke, pivo i vina)</p> <p>a) bezalkoholni napici 0,10 KM b) pivo 0,25 KM c) vino 0,25 KM</p>
--

Izvor: Zakon o trošarinama u BiH

Osnovne ciljeve primjene trošarina na trošarinske proizvode treba promatrati u kontekstu onoga što vladine politike pokušavaju postići njihovim uvođenjem, odnosno primjenom. Trošarina se primjenjuje na razne trošarinske proizvode, odnosno proizvode koji se smatraju luksuzom ili

⁴⁴ „Službeni glasnik BiH”, br. 49/09, 49/14, 60/14 i 91/17.

⁴⁵ U smislu Zakona, bezalkoholnim pićima se ne smatraju prirodne mineralne, gazirane i negazirane vode, izvorske domaće i uvozne vode, kao i stolne vode, 100% prirodni sokovi od voća i povrća i njihovih mješavina, sokovi od voća i povrća, te njihove mješavine, sa dodatkom vode ili bez nje, sa dodatim šećerom ili bez njega, sa konzervansom ili bez njega, sa CO₂ ili bez njega, sa umjetnim bojama ili bez njih, sa umjetnim aromama i drugim umjetnim dodacima ili bez njih, sa stvarnim i deklariranim udjelom 50% i više voća i/ili povrća u suhoj tvari, sirupi, prašci i pastile namijenjeni za pripremu bezalkoholnih pića razblaživanjem u vodi, te kao takvi nisu predmet dodatnog oporezivanja trošarinom.

⁴⁶ „Službeni glasnik BiH”, br. 55/04 i 34/07.

proizvode koji se smatraju štetnim po zdravlje stanovništva i okoliš. Trošarinski proizvodi kao i iznosi trošarine na trošarinske proizvode variraju od zemlje do zemlje i od proizvoda do proizvoda, tako da ne postoji jedinstveno mišljenje ili pravilo o iznosu trošarine na bezalkoholna pića. Razlike u primjenjenim stopama trošarine po pojedinim zemljama su velike, što ukazuje na različitost u utemeljenju sustava oporezivanja. Osnovni ciljevi primjene trošarine na određena bezalkoholna pića su smanjenje konzumiranja tih proizvoda iz zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih razloga potrošača, odnosno smanjenje uočene štete od potrošnje ili povećanje javnih prihoda, ili oboje. Također, dodatni razlozi primjene trošarine na određene proizvode jesu smanjenje svih vanjskih i ukupnih društvenih troškova nastalih pojačanom potrošnjom trošarinskih proizvoda. Vanjski i ukupni društveni troškovi mogu biti svi neizravni troškovi prouzročeni konzumacijom trošarinskih proizvoda, kao što su medicinsko liječenje problema uzrokovanih konzumacijom bezalkoholnih pića koja su predmet oporezivanja trošarinom. Primjerice, zašćerena bezalkoholna pića koja se dodatno oporezuju trošarinom u BiH doprinose prekomjernoj težini i gojaznosti koje dalje uzrokuju srćana oboljenja, dijabetes i druge ozbiljne nezarazne bolesti. Smanjenje potrošnje ovakvih napitaka poboljšava zdravlje, a trošarinsko oporezivanje je jedan od alata za postizanje toga. Znaćaj oporezivanja bezalkoholnih napitaka zaslaćdenih šćecerom postao je još veći usljed pandemije Covid-19 jer su istraćivanja pokazala da ljudi koji imaju prekomjernu težinu ili gojaznost ili pate od dijabetesa i srćanih bolesti imaju veću vjerovatnoću da će razviti teške slućajevne Covid-19. Troškovi lijećenja u velikoj mjeri se financiraju iz javnih sredstava, što utjeće na porezni sustav, budući da potrošnja trošarinskih proizvoda moćže imati posljedice na potrošaćev dohodak i potrošnju. Iz ovih razloga, trošarine na bezalkoholna pića zaslaćdena šćecerom donose trostruku pobjedu za zemlju jer porezi na ova bezalkoholna pića ne samo da stvaraju prihod, već i poboljšavaju zdravlje, istodobno smanjujući dugoroćne zdravstvene troškove i gubitak produktivnosti zbog bolesti povezanih s prekomjernom težinom i gojaznošću.

2. Godišnje kretanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića

Iako primjena trošarine generira socijalne, zdravstvene i ekonomske aspekte, odnosno učinak smanjenja potražnje i potrošnje bilo kojeg trošarinskog proizvoda, osnovni cilj uvođenja trošarina moćže se pripisati povećanju javnih prihoda, te su uglavnom ekonomski ili fiskalni učinci glavni razlozi uvođenja ovih poreza. Međutim, trošarine na bezalkoholna pića imaju nizak učinak u smislu povećanja prihoda, te mogu rezultirati negativnom ekonomskom koristi. Tako, u trogodišnjem razdoblju 2019-2021. godina, ukupni prihodi od trošarina na bezalkoholna pića sudjeluju od 1,8% do 1,9% u ukupnim приходima od trošarina na godišnjoj razini, te sa stajališta povećanja prihoda, bezalkoholna pića nisu idealan trošarinski proizvod.

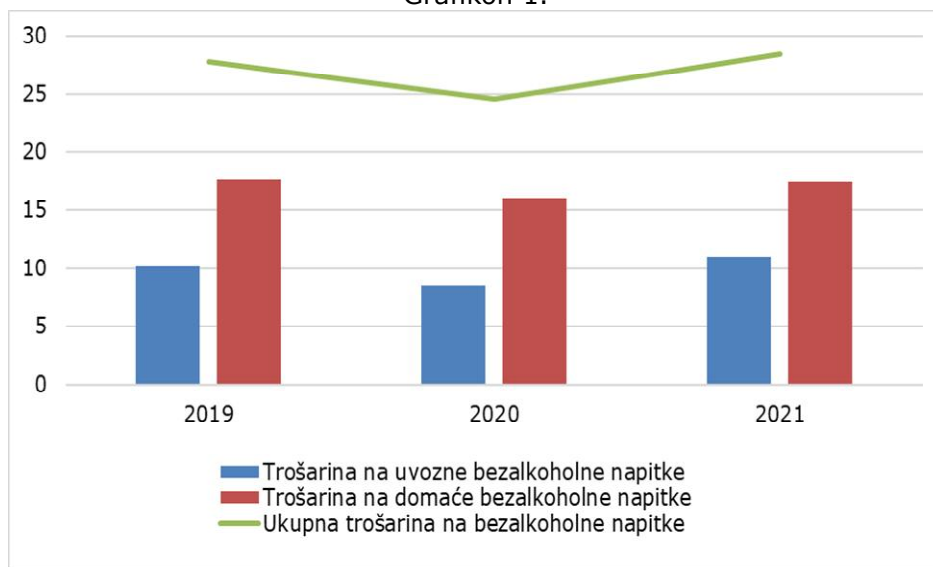
Što se tiće zdravstvenih koristi, namjera uvođenja trošarina na bezalkoholna pića iz zdravstvenih razloga je smanjenje potrošnje visokokalorićnih bezalkoholnih pića. Međutim, trendovi na trćištu bezalkoholnih pića u BiH pokazuju da diskriminatorni porezi na bezalkoholna pića u promatranom vremenskom razdoblju nemaju znaćajan utjecaj na smanjenje potrošnje ovih proizvoda, te ove trošarinske politike ne daju puno odgovora na pitanje poboljšanja zdravlja stanovništva jer se ove vrste pića mogu vrlo lako zamijeniti drugim oblicima kalorija koji nisu trošarinski proizvodi.

Međutim, u promatranom vremenskom razdoblju na trćište bezalkoholnih pića u BiH najveći negativan utjecaj imala je pojava pandemije Covid-19 koja je izazvala i druge brojne negativne ekonomske posljedice kako u zemlji tako i na globalnoj razini. Prvi slućajevi koronavirusa u BiH zabiljećeni su u oćujku 2020. godine, nakon ćega su poćele dramatićne promjene u ponašanju potrošaća. Događaji, putovanja i mnoge druge aktivnosti su zastali, te je došlo do kljućnih promjena u ponašanju potrošaća, nakon ćega su kompanije koje proizvode pića na globalnoj razini radile na ublaćavanju utjecaja mjera uvedenih u borbi protiv širenja virusa korona. U razdoblju najrigoroznijih mjera uvedenih u borbi protiv širenja virusa, prodaja bezalkoholnih pića, odnosno naplata ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića je u padu. U ovom razdoblju, stanovništvo je nabavljalo zalihe te je nabavka bezalkoholnih pića uglavnom bila trgovinska,

međutim pandemija je preorijentala stanovništvo na veću potrošnju "zdravih" napitaka, poput vode, raznih vrsta izotonika, kave, čaja, te prirodnih sokova koji nisu trošarinski proizvodi. Također, zabrana okupljanja, zatvaranje i ograničen rad ugostiteljskih objekata, imali su utjecaj na smanjenje potrošnje bezalkoholnih pića, iako ne u velikoj mjeri u kojoj su utjecali na potrošnju alkoholnih proizvoda, jer su prilike za potrošnju bezalkoholnih pića manje društvene od prilika za potrošnju alkoholnih pića, te se konzumacija bezalkoholnih pića izvan kuće lakše zamjenjuje potrošnjom kod kuće. Također, pandemija Covid-19 svjedoči ozbiljnom utjecaju na ponašanje potrošača i uključuje različite sigurnosne standarde, mjerenja i provjere kvaliteta, s ciljem povećanja povjerenja potrošača. Covid-19 situacija povećala je prodaju proizvoda koji pružaju funkcionalne prednosti, kao što su proizvodi za poboljšanje zdravlja i povećanje imuniteta, te je potražnja za gaziranim pićima sa visokim sadržajem šećera naglo opala i u kanalima van trgovine i u kanalima trgovine. Pandemija je također preoblikovala potražnju za veličinom pakiranja u 2020. godini, budući da su se potrošači preorijentali na veća ili višestruka pakiranja jer su isplativija i smanjuju potrebu za češćim odlascima u nabavku. Porast potražnje za funkcionalnim pićima koja bi nadopunila zdravlje pokreće tržište bezalkoholnih pića u godini pandemije, te smanjuje potražnju za bezalkoholnim pićima koja su predmet oporezivanja trošarinom. Tako su u godini pandemije, sve veća zdravstvena svijest i potražnja za proizvodima orijentiranim na očuvanje i poboljšanje zdravlja, u velikoj mjeri negativno utjecali su na tržište gaziranih visokokaloričnih bezalkoholnih pića koja podliježu oporezivanju trošarinom.

U grafikonu 1 prikazano je kretanje godišnje naplate prihoda od trošarina na bezalkoholna pića tijekom razdoblja 2019-2021. godina, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Prikazana je godišnja naplata ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u promatranom vremenskom razdoblju, kao i godišnja naplata prihoda od trošarina razdvojena po komponentama – prihodi od trošarina na uvozna bezalkoholna pića i prihodi od trošarina na domaća bezalkoholna pića.

Grafikon 1.

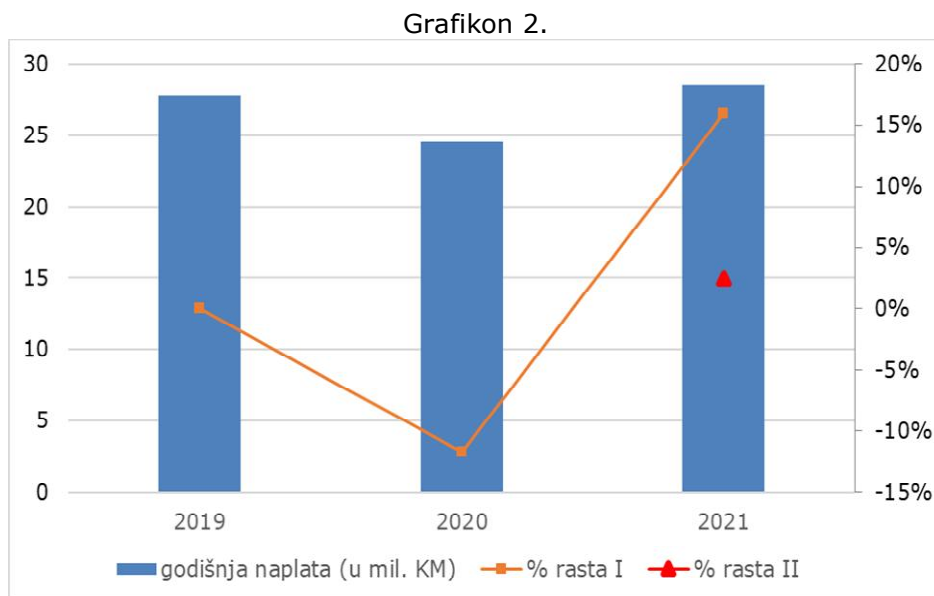

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Godišnje kretanje u naplati ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u prikazanom trogodišnjem vremenskom razdoblju obilježeno je pojavom pandemije Covid-19 na globalnoj razini te mjerama u borbi protiv širenja virusa. Na pad ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u 2020. godini više je utjecao pad prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića od naplaćenih prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića, kao posljedica zatvaranja granica, te je detaljnija analiza naplate ovih prihoda razdvojena po komponentama dana u nastavku.

2.1. Godišnje kretanje ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića

Grafikonom 2 prikazano je kretanje trogodišnje naplate ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)⁴⁷.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U 2020. godini zabilježen je trend opadanja u naplati ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u odnosu na 2019. godinu za 11,7% (grafikon 2, % rasta I). Značajan oporavak u naplati ovih prihoda za 15,9% zabilježen je u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu (grafikon 2, % rasta I), dok je u odnosu na 2019. godinu zabilježen rast prihoda od trošarina na bezalkoholna pića za 2,4% (grafikon 2, % rasta II).

Pored kretanja ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u trogodišnjem razdoblju, u nastavku je prikazana analiza kretanja prihoda od trošarina na bezalkoholna pića po komponentama - uvozna i domaća trošarina u istom razdoblju, koja pruža detaljniju sliku o preferencijama potrošača i utjecaju drugih vanjskih faktora.

2.2. Godišnje kretanje prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića

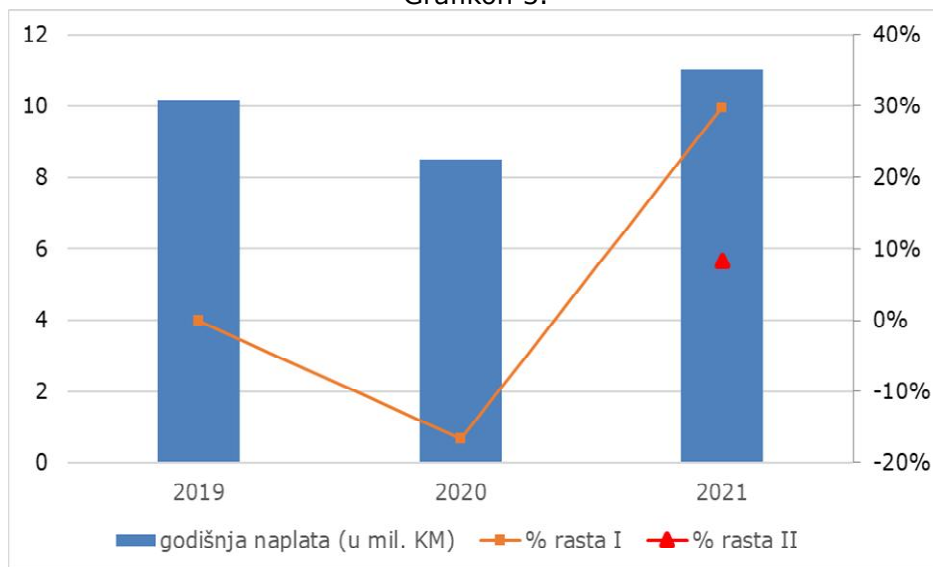
Grafikonom 3 prikazano je kretanje trogodišnje naplate prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)⁴⁸.

⁴⁷ 2019. godina korištena kao baza

⁴⁸ 2019. godina korištena kao baza

Grafikon 3.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Pojava virusa korona, neizvjesnost od nepoznatog virusa, suzdržavanje od potrošnje, te mjere uvedene u borbi protiv širenja virusa, doveli su do pada prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića u 2020. godini za 16,6% u odnosu na prethodnu 2019. godinu (grafikon 3, % rasta I). Popuštanje mjera i otvaranje granica dovelo je do povijesnog maksimuma u naplati prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića u 2021. godini koja je za 29,8% veća u odnosu na prethodnu 2020. godinu (grafikon 3, % rasta I), te za 8,3% veća u odnosu na godinu prije pojave pandemije, odnosno 2019. godinu (grafikon 3, % rasta II).

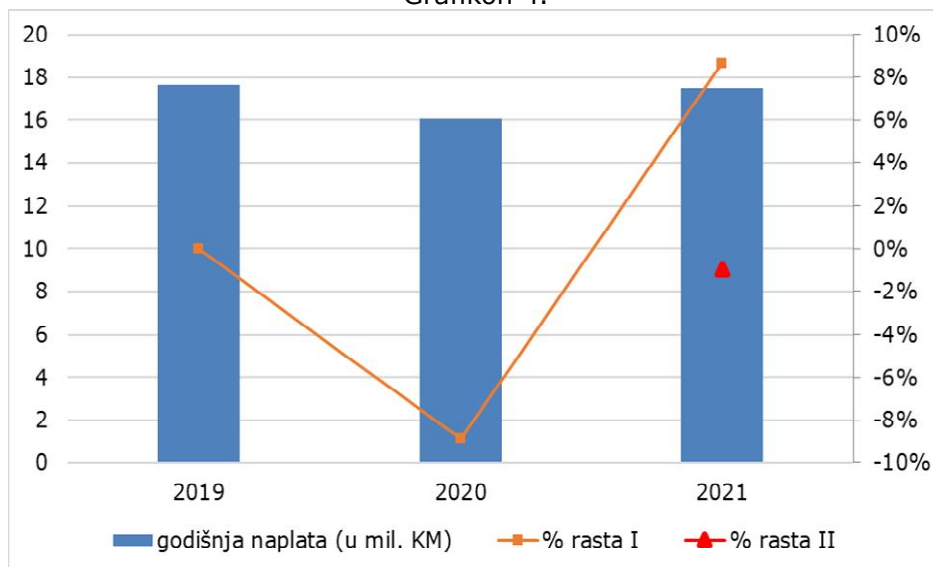
Osnovni razlozi povećanja prihoda od trošarina na bezalkoholna pića iz uvoza u 2021. godini mogu se pripisati preferencijama potrošača, velikoj paleti ponude trošarinskih bezalkoholnih pića iz uvoza, kao i sve većem marketingu koji omogućava veliku popularnost, prepoznatljivost i vidljivost na tržištu svjetski poznatih brendova bezalkoholnih pića.

2.3. Godišnje kretanje prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića

Grafikonom 4 prikazano je kretanje trogodišnje naplate prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)⁴⁹.

⁴⁹ 2019. godina korištena kao baza

Grafikon 4.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Tako je, u 2021. godini zabilježena naplata prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića veća za 8,6% u odnosu na prethodnu 2020. godinu (grafikon 4, % rasta I), te manja za 1,0% u odnosu na 2019. godinu (grafikon 4, % rasta II). U 2020. godini, prihodi od trošarina na domaća bezalkoholna pića bili su manji za 8,8% u odnosu na 2019. godinu (grafikon 4, % rasta I), a kao posljedica smanjenja potrošnje domaćih bezalkoholnih pića u odnosu na bezalkoholna pića iz uvoza.

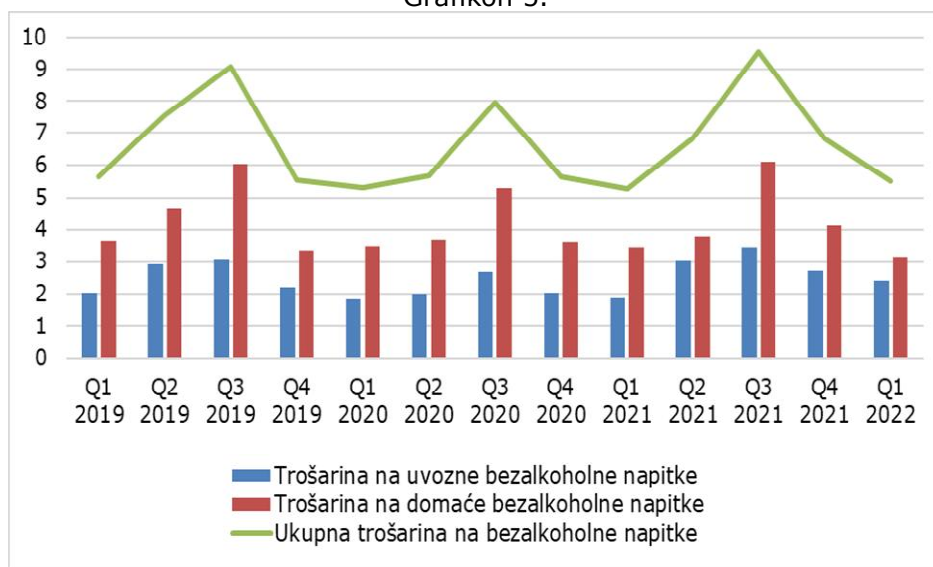
3. Kvartalno kretanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića

Ciljevi kvartalne analize prihoda od trošarina na bezalkoholna pića su višestruki. Pored analize utjecaja pandemije i utjecaja mjera preduzetih u cilju suzbijanja širenja virusa na naplatu ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića i naplatu prihoda od trošarina na bezalkoholna pića po komponentama, ciljevi ove analize su razumjevanje trenutnog stanja, preferencija potrošača, sezonskog utjecaja na potrošnju, te budućeg očekivanja uz zadržavanje postojećih politika. Također, kvartalnom analizom prikazan je trend kretanja u naplati prihoda od trošarina na bezalkoholna pića za prvi kvartal tekuće godine koji je obilježen početkom rata između Rusije i Ukrajine, te inflacijom na globalnoj razini.

Grafikonom 5 prikazano je kvartalno kretanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića za navedeno razdoblje u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Kvartalna dinamika kretanja ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića, kao i prihoda od trošarina na bezalkoholna pića po komponentama – prihodi od trošarina na uvozna bezalkoholna pića i prihodi od trošarina na domaća bezalkoholna pića, prikazana je za razdoblje od prvog kvartala (Q1) 2019. godine do prvog kvartala (Q1) 2022. godine⁵⁰.

⁵⁰ Posljednji raspoloživi podaci

Grafikon 5.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

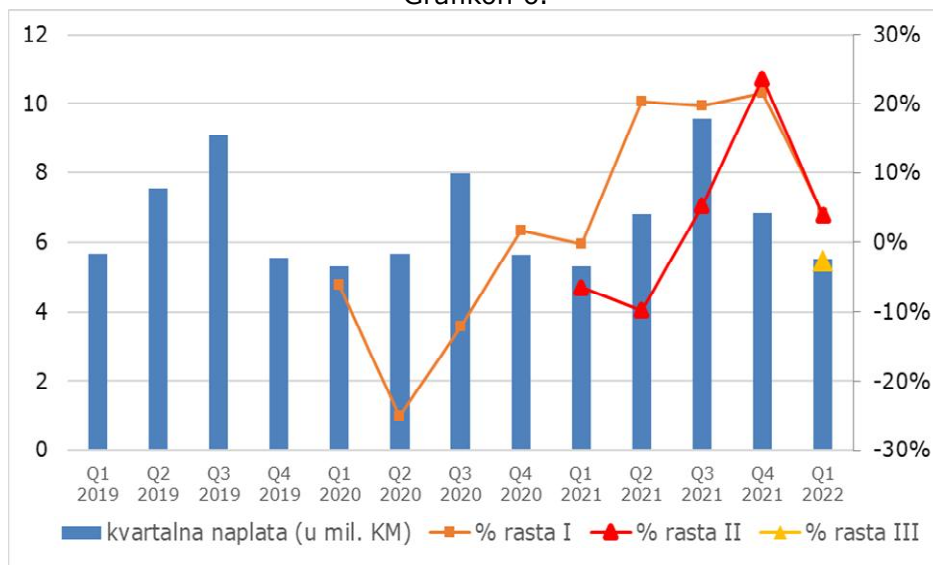
Podaci daju sliku o utjecaju sezonskog trenda u naplati ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića koji je posljedica vremenskih uvjeta, te se najveća potrošnja bezalkoholnih pića bilježi u trećim kvartalima, odnosno u ljetnim mjesecima. Nakon što su prethodne dvije sezone bile pogođene pandemijskim valovima i povremenim zatvaranjima koja su uslijedila kao posljedica mjera u borbi protiv virusa korona, očekivanja su da će ovo ljeto potrošnja bezalkoholnih pića koja su predmet oporezivanja trošarinom biti veća, što će utjecati na povećanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u trećem kvartalu tekuće godine. Detaljna kvartalna analiza naplate ovih prihoda dana je u nastavku.

3.1. Kvartalno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića

Grafikonom 6 prikazano je kvartalno kretanje naplate ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala), za razdoblje Q1 2019 – Q1 2022. godine⁵¹.

⁵¹ 2019. godina korištena kao baza

Grafikon 6.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Analizom kvartalnih kretanja ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u prvim kvartalima u promatrane četiri godine, najveća naplata zabilježena je u prvom kvartalu 2019. godine. U usporedbi sa tim razdobljem, naplata ovih prihoda u prvom kvartalu 2020. godine je manja za 6,2% (grafikon 6, % rasta I). Naplata ovih prihoda u prvom kvartalu 2021. godine, zadržala se na razini naplate u prvom kvartalu 2020. godine, dok je u istom kvartalu 2022. godine zabilježeno povećanje ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića za 4,2% u odnosu na prvi kvartal 2021. godine (grafikon 6, % rasta I), za 3,9% u odnosu na prvi kvartal 2020. godine (grafikon 6, % rasta II), međutim u odnosu na prvi kvartal 2019. godine naplaćeno je manje ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića za 2,6% (grafikon 6, % rasta III).

Zbog rigoroznih mjera uvedenih u borbi protiv širenja virusa korona, promatrano kretanje naplate ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u drugim kvartalima, bilježi pad u drugom kvartalu 2020. godine za 25,0% u odnosu na drugi kvartal 2019. godine (grafikon 6, % rasta I). U drugom kvartalu 2021. godine zabilježen je oporavak u naplati ovih prihoda na kvartalnoj razini u odnosu na isto razdoblje prethodne godine za 20,3% (grafikon 6, % rasta I), međutim u odnosu na isto razdoblje prije pandemije i dalje je u padu za 9,8% (grafikon 6, % rasta II).

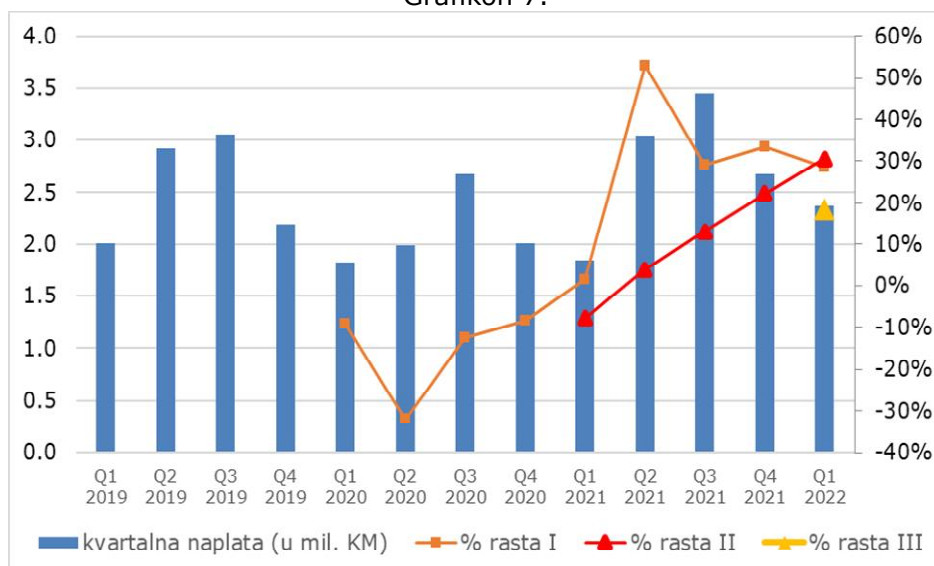
Sezonski utjecaj naplate ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića rezultirao je najvećom naplatom ovih prihoda u trećim kvartalima. Tako je, najveća kvartalna naplata ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića zabilježena u trećem kvartalu 2021. godine, koja je za 19,7% veća u odnosu na treći kvartal 2020. godine (grafikon 6, % rasta I), te za 5,2% veća u odnosu na treći kvartal 2019. godine (grafikon 6, % rasta II).

U četvrtim kvartalima u promatrane tri godine, naplata ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića ima trend rasta. Tako je, u četvrtom kvartalu 2021. godine naplaćeno više ovih prihoda za 21,5% u odnosu na četvrti kvartal 2020. godine (grafikon 6, % rasta I), te za 23,6% više u odnosu na isti kvartal 2019. godine (grafikon 6, % rasta II).

3.2. Kvartalno kretanje prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića

Grafikonom 7 prikazano je kvartalno kretanje naplate prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala), za razdoblje Q1 2019 – Q1 2022. godine⁵².

Grafikon 7.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Naplaćeni prihodi od trošarina na uvozna bezalkoholna pića u prvim kvartalima najveći su u 2022. godini, te su za 28,5% veći u odnosu na prvi kvartal 2021. godine (grafikon 7, % rasta I), za 30,5% veći u odnosu na prvi kvartal 2020. godine (grafikon 7, % rasta II), te za 18,4% veći u odnosu na prvi kvartal 2019. godine (grafikon 7, % rasta III).

Zatvaranje granica, ograničavanje i zabrana rada ugostiteljskih i trgovinskih objekata, te suzdržavanje stanovništva od potrošnje, imalo je za rezultat značajno smanjenje prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića u drugom kvartalu 2020. godine. Tako je, kao posljedica mjera uvedenih u borbi protiv pandemije, u ovom kvartalu zabilježen pad prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića za 32,1% u odnosu na isti kvartal 2019. godine (grafikon 7, % rasta I). Popuštanje mjera, utjecalo je na oporavak u naplati ovih prihoda te je u drugom kvartalu 2021. godine zabilježeno povećanje naplate prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića za 53,0% u odnosu na drugi kvartal 2020. godine (grafikon 7, % rasta I), te za 3,9% u odnosu na drugi kvartal 2019. godine (grafikon 7, % rasta II).

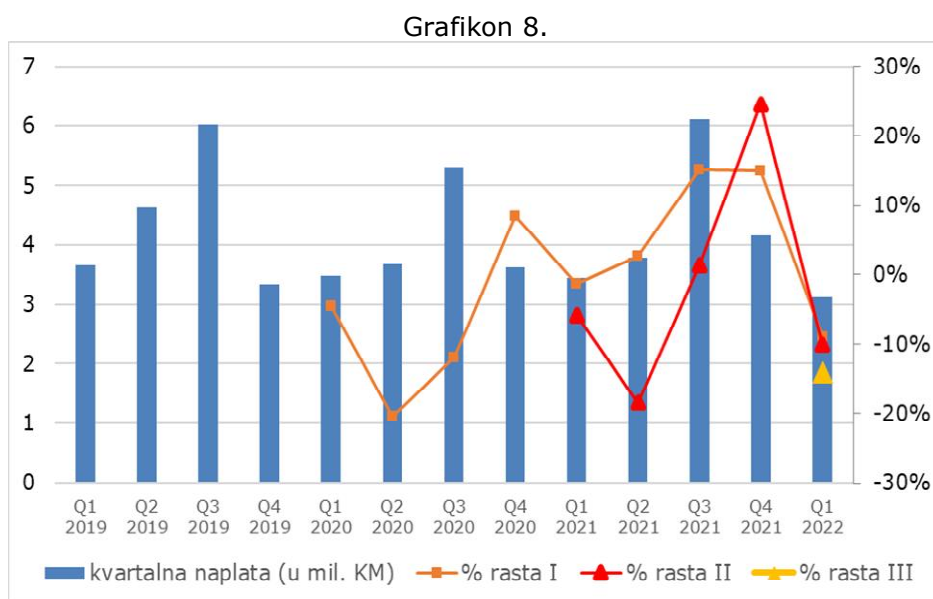
U trećem kvartalu 2021. godine zabilježena je rekordna naplata prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića u promatranom vremenskom razdoblju, te je naplata ovih prihoda veća za 29,0% u odnosu na treći kvartal 2020. godine (grafikon 7, % rasta I), odnosno veća za 13,1% u odnosu na treći kvartal 2019. godine (grafikon 7, % rasta II).

Najveća naplata prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića u četvrtim kvartalima zabilježena je u 2021. godini koja je za 33,4% veća u odnosu na četvrti kvartal 2020. godine (grafikon 7, % rasta I), dok je u odnosu na četvrti kvartal 2019. godine veća za 22,6% (grafikon 7, % rasta II).

⁵² 2019. godina korištena kao baza

3.3. Kvartalno kretanje prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića

Kvartalna naplata prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića također je pod sezonskim utjecajem uz posljedice Covid-19 šoka. Iako naplata ovih prihoda nije u velikoj mjeri ovisila o zatvaranju granica i ograničavanju vanjskotrgovinske razmjene, "lockdown" i druge mjere u zemlji imali su utjecaj na njeno smanjenje. Grafikonom 8 prikazano je kvartalno kretanje naplate prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala), te godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala), za razdoblje Q1 2019 – Q1 2022. godine⁵³.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Za razliku od naplate prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića, naplata prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića u prvim kvartalima najmanja je u 2022. godini. Tako je, naplata ovih prihoda u prvom kvartalu 2022. godine za 8,9% manja u odnosu na prvi kvartal 2021. godine (grafikon 8, % rasta I), za 10,1% manja u odnosu na prvi kvartal 2020. godine (grafikon 8, % rasta II), te za 14,2% manja u odnosu na prvi kvartal 2019. godine (grafikon 8, % rasta III). Novonastala inflacija dovela je do povećanja cijena domaćih bezalkoholnih pića koja su predmet oporezivanja trošarinom, a koja su se cjenovno izjednačila ili premašila sa cijenama konkurencije iz uvoza, što je preferencije potrošača preusmjerilo na potrošnju uvoznih bezalkoholnih pića.

Prihodi od trošarina na domaća bezalkoholna pića naplaćeni u drugim kvartalima najveći su u 2019. godini, nakon čega su u drugom kvartalu 2020. godine manji za 20,6% (grafikon 8, % rasta I), te u drugom kvartalu 2021. godine manji za 18,5% (grafikon 8, % rasta II). S obzirom da su u pitanju domaća bezalkoholna pića te zatvaranje granica i smanjenje obujma vanjskotrgovinske razmjene nije imalo ključan utjecaj na smanjenje potrošnje ovih proizvoda u drugom kvartalu 2020. godine, mjere zatvaranja i ograničavanja rada ugostiteljskih i trgovinskih objekata, utjecale su na smanjenje potrošnje domaćih bezalkoholnih pića u ovom razdoblju.

Prihodi od trošarina na domaća bezalkoholna pića u trećem kvartalu 2021. godine veći su za 15,1% u odnosu na treći kvartal 2020. godine (grafikon 8, % rasta I), te za 1,3% u odnosu na treći kvartal 2019. godine (grafikon 8, % rasta II).

⁵³ 2019. godina korištena kao baza

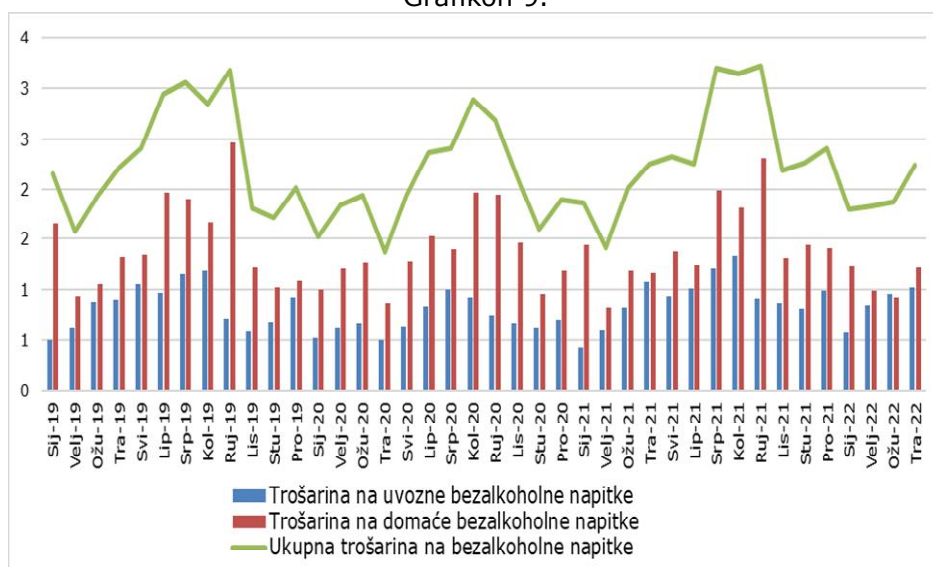
Također i u četvrtim kvartalima prihodi od trošarina na domaća bezalkoholna pića najveći su u 2021. godini, te su za 14,9% veći u odnosu na četvrti kvartal 2020. godine (grafikon 8, % rasta I) i za 24,5% veći u odnosu na četvrti kvartal 2019. godine (grafikon 8, % rasta II).

4. Mjesečno kretanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića

Grafikonom 9 prikazano je mjesečno kretanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića za razdoblje prije pojave pandemije Covid-19, razdoblje tijekom pojave pandemije Covid-19 i razdoblje nakon pojave pandemije Covid-19. Analizom je također obuhvaćeno razdoblje početka krize prouzročene ratom u Ukrajini koji je počeo koncem veljače 2022. godine, kao i razdoblje galopirajuće inflacije na globalnoj razini koja se u velikoj mjeri odrazila na ekonomiju BiH. Tako je, mjesečna dinamika kretanja prihoda od trošarina na bezalkoholna pića prikazana za razdoblje od siječnja 2019. godine do travnja 2022. godine⁵⁴, s ciljem razumijevanja trenutnog stanja, sezonskog utjecaja na potrošnju bezalkoholnih pića, preferencija potrošača, utjecaja vanjskih faktora kao što su pandemija i mjere u borbi protiv pandemije, rat između Rusije i Ukrajine, te trenutna inflacija.

Grafikonom 9 prikazano je mjesečno kretanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića za navedeno razdoblje, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Prikazano je mjesečno kretanje ukupne naplate prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u promatranom vremenskom razdoblju, kao i mjesečno kretanje naplate prihoda od trošarina na bezalkoholna pića razdvojeno po komponentama - uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 9.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod kvartalnih podataka, iz grafikona je vidljivo da je najveća naplata ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića na mjesečnoj razini u ljetnim mjesecima. Zbog vremenskih uvjeta, najveća potrošnja bezalkoholnih pića je u razdoblju od lipnja do rujna, nakon čega potrošnja blago opada do prosinca, kada je zabilježeno blago povećanje ovih prihoda kao posljedica povećane potrošnje tijekom blagdana.

U promatranom vremenskom razdoblju, najveća naplata ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića na mjesečnoj razini zabilježena je u mjesecu rujnu 2021. godine, u kojem su ovi

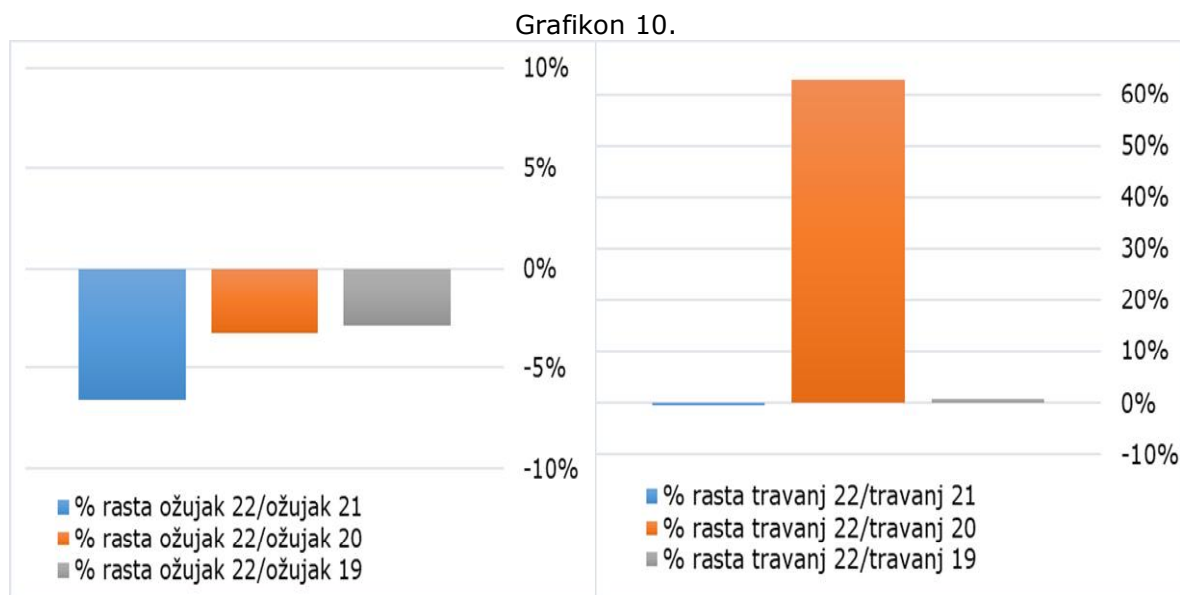
⁵⁴ Posljednji raspoloživi podaci

prihodi za 19,8% veći u odnosu na isti mjesec 2020. godine i za 1,2% u odnosu na rujan 2019. godine (grafikon 9).

Mjesečni podaci o naplati prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića prikazani grafikonom 9 najveći su u kolovozu 2021. godine koji su za 44,5% veći u odnosu na isti mjesec 2020. godine, te za 12,6% veći u odnosu na kolovoz 2019. godine (grafikon 9).

Najveći prihodi od trošarina na domaća bezalkoholna pića na mjesečnoj razini zabilježeni su u rujnu 2019. godine, te su za 27,0% veći u odnosu na rujan 2020. godine, te za 6,9% veći u odnosu na rujan 2021. godine (grafikon 9).

Mjesečni podaci o naplaćenim prihodima od trošarina na bezalkoholna pića do izrade ove analize dostupni su zaključno sa travnjem tekuće godine koji je, kao i ožujak tekuće godine obilježen ratom u Ukrajini i inflacijom. Grafikonom 10 prikazan je utjecaj novonastale situacije na kretanje naplate ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića kroz stopu rasta ovih prihoda.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

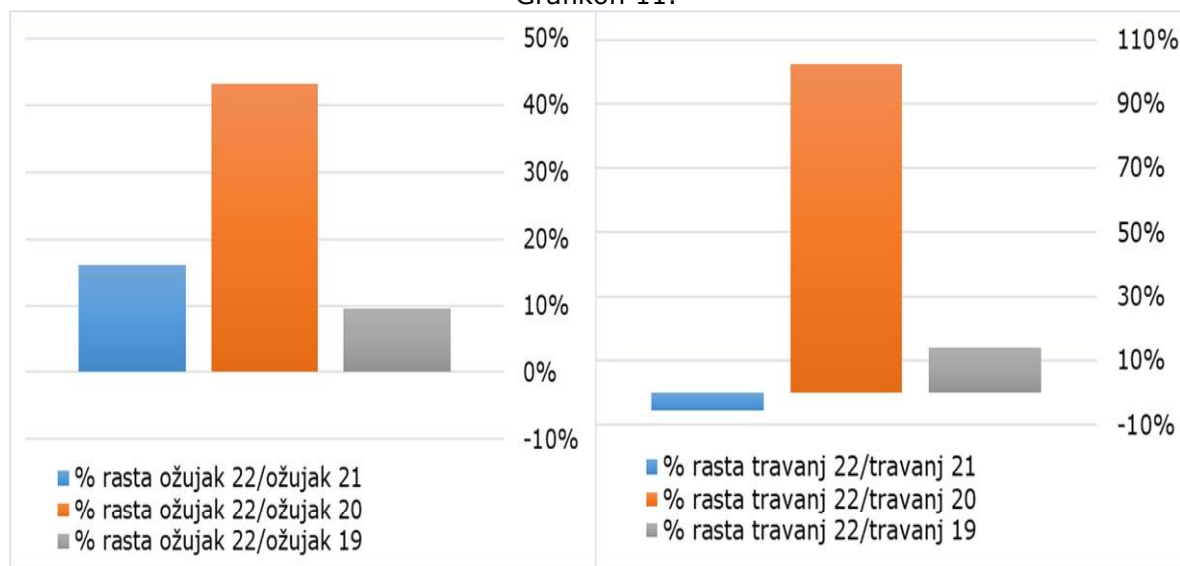
Ožujak 2022. godine karakterizira smanjenje naplate ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u odnosu na isti mjesec prethodne tri godine. Tako su, ovi prihodi u ožujku 2022. godine za 6,6% manji u odnosu na ožujak 2021. godine (grafikon 10, % rasta ožujak 22/ožujak 21), za 3,3% manji u odnosu na ožujak 2020. godine (grafikon 10, % rasta ožujak 22/ožujak 20), te za 2,8% manji u odnosu na ožujak 2019. godine (grafikon 10, % rasta ožujak 22/ožujak 19).

U mjesecu travnju tekuće godine naplata ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića zadržala se na razini prošlogodišnje naplate u istom mjesecu (grafikon 10, % rasta travanj 22/travanj 21), dok je u odnosu na travanj 2020. godine naplata ovih prihoda veća za 63,0% (grafikon 10, % rasta travanj 22/travanj 20). S obzirom da je travanj 2020. godine mjesec u kojem su zastali svi redoviti životni tokovi kao posljedica Covid-19 šoka, isti nije adekvatan za usporedbu. Također, u travnju tekuće godine ukupni prihodi od trošarina na bezalkoholna pića zadržali su se na razini naplate iz travnja 2019. godine, točnije veći su za 0,8% (grafikon 10, % rasta travanj 22/travanj 19).

Grafikonom 11 prikazano je mjesečno kretanje naplate prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića kroz stopu rasta ovih prihoda.

Grafikon 11.

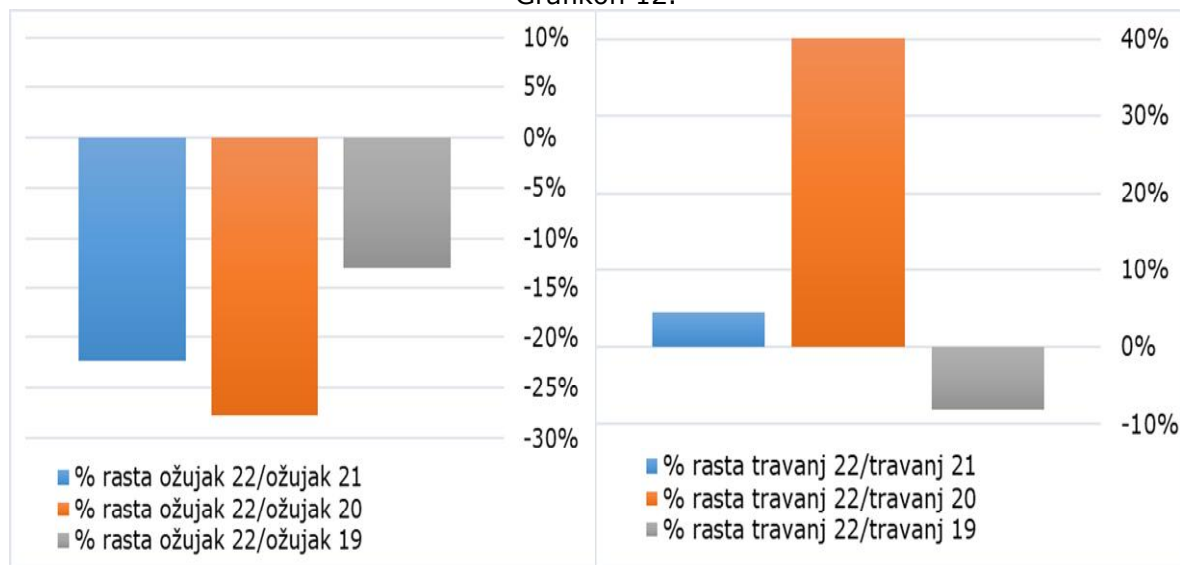
Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Mjesečna naplata prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića je u porastu u ožujku tekuće godine u odnosu na isti mjesec prethodne tri godine. Aktualni vanjski faktori nisu imali utjecaj na smanjenje potrošnje uvoznih bezalkoholnih pića s jedne strane, dok je s druge strane, povećanje cijena ovih proizvoda na svjetskom tržištu uzrokovano inflacijom, osiguralo povećanje prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića. Tako su, ovi prihodi u ožujku 2022. godine za 16,0% veći u odnosu na ožujak 2021. godine (grafikon 11, % rasta ožujak 22/ožujak 21), za 43,0% veći u odnosu na ožujak 2020. godine (grafikon 11, % rasta ožujak 22/ožujak 20), te za 9,5% veći u odnosu na ožujak 2019. godine (grafikon 11, % rasta ožujak 22/ožujak 19).

Prihodi od trošarina na uvozna bezalkoholna pića naplaćeni u aprilu tekuće godine manji su za 5,8% u odnosu na travanj prošle godine (grafikon 11, % rasta travanj 22/travanj 21), dok su u odnosu na travanj 2020. godine veći za 102,2% (grafikon 11, % rasta travanj 22/travanj 20). Kako su mjesec ožujak i travanj 2020. godine pogodni najrigoroznijim Covid-19 mjerama, tako su ove mjere imale veliki utjecaj na značajno smanjenje naplate prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića. U odnosu na travanj 2019. godine, u travnju 2021. godine je naplaćeno 14,1% više ovih prihoda (grafikon 11, % rasta travanj 22/travanj 19).

Grafikonom 12 prikazano je mjesečno kretanje naplate prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića kroz stopu rasta ovih prihoda.

Grafikon 12.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Naplata prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića u matru tekuće godine je u padu u odnosu na isti mjesec prethodne tri godine. Tako je, naplata ovih prihoda u ožujku 2022. godine za 22,3% manja u odnosu na ožujak 2021. godine (grafikon 12, % rasta ožujak 22/ožujak 21), za 27,7% manja u odnosu na ožujak 2020. godine (grafikon 12, % rasta ožujak 22/ožujak 20), te za 13,1% manja u odnosu na ožujak 2019. godine (grafikon 12, % rasta ožujak 22/ožujak 19).

U travnju tekuće godine naplata prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića za 4,5% je veća u odnosu na travanj prethodne godine (grafikon 12, % rasta travanj 22/travanj 21), te za 40,1% veća u odnosu na travanj 2020. godine (grafikon 12, % rasta travanj 22/travanj 20). U odnosu na isti mjesec u godini prije pojave pandemije, naplata ovih prihoda manja je za 8,1% (grafikon 12, % rasta travanj 22/travanj 19).

Ovo smanjenje potrošnje domaćih bezalkoholnih pića posljedica je preferencija potrošača, nelojalne konkurencije i cijena pojedinih uvoznih bezalkoholnih pića koja su predmet oporezivanja trošarinom, u odnosu na cijene bezalkoholnih pića domaćih proizvođača koje su se cjenovno izjednačile ili premašile cijene bezalkoholnih pića iz uvoza. Izvjesno je da je kriza prouzročena početkom rata između Rusije i Ukrajine rezultirala naglim povećanjem cijena sirove nafte na svjetskom tržištu, što je imalo izravan utjecaj na troškove flaširanja jer sirova nafta čini značajnu komponentu sirovina u proizvodnji ambalaže. Ovakva situacija negativno utječe na domaće proizvođače bezalkoholnih pića stvarajući im dodatni problem suočavanja sa visokim troškovima ambalaže zbog povećane inflacije i rasta cijena troškova materijala za pakiranje i ambalažu. Međutim, povećanje cijena domaćih bezalkoholnih pića prouzročeno inflacijom, nije osiguralo povećanje prihoda od trošarina na ova pića, nego je rezultiralo smanjenjem potrošnje, a time i smanjenjem prihoda od trošarina. Novonastala kriza mogla bi da dovede do inflacionih pritisaka i poremećaja u lancima opskrbe na globalnoj razini i u zemlji. Iako se predviđa da će u budućem razdoblju globalno tržište bezalkoholnih pića rasti⁵⁵, što bi moglo da dovede do većeg obujma bezalkoholnih pića koja podliježu oporezivanju trošarinom, ovo povećanje moglo bi dodatno da utječe na povećanje prihoda od trošarina na uvozna bezalkoholna pića, dok naplata prihoda od trošarina na domaća bezalkoholna pića bilježi negativan trend, na šta je ukazano analizom.

⁵⁵ Compound Annual Growth Rate (CAGR)